

ליקוט

מספר המקנה

השתדלות רבי יוסלמן זצ"ל

נגד

גירושי הקהלות

עלילות ומסירות

והצלת הקהלות
וביאורי מאמרי חז"ל

ספר המקנה¹

להגאון החסיד

רבי יוסף יוזלמן ב"ר גרשון איש רוזנהיים זצ"ל

השתדלן הגדול מארץ אשכנ"ז

הקדמת המהדיר

הגאון החסיד רבי יוסף איש רוזנהיים למשפחת לואנץ זצ"ל, הי' מהאישים הכי מפורסמים ביהדות אשכנ"ז בשנות הרי"ש ותחלת שנות השי"ן. שמו נחקק בזכרון האומה כתור חכם הכולל, שתדלן ומנהיג מן השורה הראשונה, אשר לפני מלכים ושרים התיצב. בחכמתו ובמסירותו הצליח ברוב משימותיו, עד כי נודע כמושיען של ישראל בארצות אשכנ"ז, אלום והסכיבה. איש האשכולות הי' — גדול בתורה, צדיק ועניו, ואף הנכרים שבאו עמו במגע נדהמו מפקחותו, ישרותו ומידותיו התרומיות.

רבי יוזלמן שימש גם כדיין במחוז אלום כמו שכתב בספר המקנה אודות מוסר רשע אחד "שבאו בקובלנא עליו לפנינו בב"ד". כמו"כ מופיעה חתימת רבינו עם עוד רבנים, על תקנה שהסכימו עליה בוורמס בשנת ש"כ. שמו הלך לפניו כפיקח מופלא היודע לתווך ולפשר בין צדדים שונים במיכסוכים מסובכים.

ראשית עסקנותו הציבורית החלה בשנת רס"ז, כשמגורשי אוברנהיים ביקשוהו להשתדל אצל הקיסר לבטל את גזירת גירושם, ואכן מאמציו בזה הוכתרו בהצלחה. בשנת ש"י נתמנה רשמית להיות "פרנס ומנהיג" על יהודי אלום. בעמדו לפני הקיסר הי' מתייחס בתור "שליט" או "מפקד" של כל יהודי גרמני.

פעולותיו הציבוריות של רבינו אצל השלטונות היו סביב שישה נושאים:

1. הודפס לראשונה ע"י ת. פ. גולדשמיד ע"ה — ויצא לאור בשנת תשל" ע"י חברה מקיצי נרדמים י"ם. אנו מודים להם על שהרשו לנו להדפיס ליקום מספר המקנה עם ציונים, הערות, ומ"ס שלהם בקובץ זה, מחמת חסרון מקום קצתו בהציונים של הוצאה הנ"ל.

2. התוארים שהשתמשנו לקוחים ממ"ש נכד רבינו, רבי אליהו כע"ש מלואנץ זצ"ל, על זקנו, בהקדמה לספרו אדרת אליהו, ושם הוסיף כוה"ל: "ומפורסם במעלות המדות עשר ידות... ובקבלה החכמה העצומה".

ניתן להשיג אצל:

Yaakov Hofman
1412 East 5th Street
Brooklyn, N.Y. 11230
718-645-2743

א. השנתן או אישורן של פריווילגיות עבור היהודים. ב. מניעת גירוש היהודים מארצות, מערים ומכפרים. ג. מניעת החלטות על איסור הלוואה בריבית על ידי יהודים. ד. מאבק נגד עלילות שווא, ובייחוד עלילות דם. ה. עמידה מול התקפות מנהיגי הרפורמציה. ו. סיוע ליהודים בעתות משבר (מלחמת האיכרים ומלחמת שמלקלדן).

הרבה לחם רבינו נגד המוסרים המשוומים והנוצרים למיניהם, שפלו אשמות שקר שונות על היהודים, ובפרט כנ"ל עלילות דם מתועבות. כמצוות הקיסר עמד והתווכח עם המומר אנמונאס מרגריאס, אשר חיבר חיבור נגד היהודים והתנגד בידענותו. בהכמה ובפקחות עלה ביד רבינו לסתור את כל מענותיו ועלילותיו של הלה, ולבסוף גירש הקיסר את המומר הצורך בכושה מאונסבורג, מקום מגוריו. כמו"כ דאג רבות עבור רוותתם הכלכלית ופרנסתם של אחיו היהודים, ובמיוחד בעתות משבר, בשעתן של המלחמות השונות בימים ההם. לא נרתע רבינו מפני סכנות אישיות שנתקל בהן לרוב, ולא מפני נסיעות מפרכות לארצות רחוקות, ואפילו לא נמנע מנסיעה למקומות שכניסת יהודים לתוכם היתה אסורה.

מלבד זאת עסק רבינו גם בכתיבה תורנית נרחבת, כפי שכותב עליו אחד מבני דורו: **ר' יוזלמן ה'** המוציא והמביא בקהלות ישראל ככל ארצות אשכנ"ז, מקבץ ואוסף את כל הנוגע לקורות היהודים ככל תפוצות הגולה... ומנהג האיש ה' כל הימים בביתו ובמסעיו לכתוב על גליונות קלף את כל אשר חדש בתורה, והעתיק כתובם מכל אשר מצא בספרים... והגליונות האלה עלו לקובצים רבים וגדולים. (על פי שאל פנחס רבינוביץ, ר' יוסף איש רוסהיים, ורשא תרס"ב, עמ' כב).

כפי שידוע לנו, מכל 'הקובצים רבים וגדולים' שכתב רבינו, נשארו מכת"י לפליטה כדלהלן:

ספר המקנה [אופינהיים ממ' 712], כתב בשנות שורשו. חלקו הראשון רובו אבד ונשמרו ממנו הדפים סבי"ט בלבד. לחלק זה תשעה "עמודים" מהם הגיע לידינו: סוף השביעי, השמיני, והתשיעי. בחלק זה מתאר רבינו, מן המקרא ומן ההסמוריה, מדורות שלפניו ומתקופה שלו, פרשיות עגומות בתולדות ישראל, אשר לדעתו נגרמו ע"י המוסרים הרשעים. דברי תוכחתו מופנים אל המובים שלא יתחברו עם הרעים בשום קשר, ובייחוד קשרי נשואין, וקבלה בידו מפי סופרים וספרים שהמסור או הוא או מזרעו סופו שימיר דתו. החלק השני

3. בהחלק הראשון של ספר המקנה, והוא מה שנדפס כאן, מתאר רבינו מה שנגרם לעמו ע"י המוסרים בתוכן: גירוש היהודים ממגריה, שטרסבורג, אונסבורג, אולם, נירנבורג, רנסבורג, פרשת פפרקורן, והגרים בפולין. גם סוכר מעשים של מוסרים שנתחוללו ממש לנגד עיניו ואשר לעתים הוא עצמו היה מעורב בהם אישית. רבינו קורא המוסר "אבי אבות המוסאדי" שממאט אפי' כראיה בעלמא, וכלשונה: "מלקתי ברחוק ארכע אמות ממנו כי ידאית מנצות המוסאדי".

4. בסוף חלק זה כתב רבינו: "ספר הלזה אשר קראתי בו ספר המקנה לעמול ולהנות בו בקיום, לכתו ושכתו, איש איש כפי מעלתו וערך תבונתו, ישכיל וישים הדברים על לוח חררי לבבו. מחלק זה לא הספקנו להדפיס רק פרשת הצלת יהודי פרגפורס.

(דפים פקלח). מכיל יסודות אמונה ויר"ש, מלוקטים מדברי חז"ל ומספר דרך אמונה לר' אברהם ביבאני קושמא רפ"ד.

העתקות מכתבים שונים ורשימות אחדות עובדות ומעשיות מפרי עמו של רבינו.

ספר זכרונות [הכרוניקה הקמנה — או יומן] שכתב משנת רל"א עד שנת שי"ז [אינ-249-x111]. עיין באריכות בספר ר' יוסף מרוסיהיים כתבים היסטוריים, ע"י ח.פ. גולדשמידט שנת תשנ"ז.

ספר **דרך הקודש** כנראה על מצות קידוש השם. רק שני קטעים קצרים לכד נותרו מחיבור זה שכתבם רבינו בשנת רצ"א בזמנו הפנוי כאשר המתין לראיון עם המלך.

כתב הנחמה ליהודי "הסן" שהיתה נקראת בשבתות בכיהכ"ז של הסן.

בענין הספר דרך הקודש כדאי למסור לשונו המהור של רבינו שכתב בה'יומן' משנת רצ"א:

"נתעוררתי מרבי' לרכוב כאותן מדינו' כדי לעמוד מנגד בסייעת' דשמי' והייתי בחצר הקוד יר"ה מר"ה אדר עד ר"ח סיון רצ"א בעסקי רבי' ואף שבא המרדיוס שקורי' רומ רויט לכלעני חיים עד שערי מית' מ"מ לגודל חסדי המקום שלח לפניי מלאכו והצילני מידו ומיד כל האורבי'. ובאותו הימי' באתי לפנאי ולפנים בחדרו של הקסר לדבר עמו כפי צורכי והשיב לי נכוני'. ובין כך בהיותי פנוי ומתבודד בחדרי חיברתי החבור שנקרא דרך הקודש וחי הכות[ב] נהנאתי מאותו ימי ההתבודדות ואמרת ללבי אשרי לכל הני אנשי ראשונים שכיוונו דעתן ומחשבותן להרחיק מהבלי העולם ולעסוק במילי' דשמיא וכו'".

רבינו נפטר ברומהיים בשנת שי"ד, והניח אחריו דורות ישרים יבורך. נכדו רבי אליהו בע"ש אב"ד ורמייזא היה גאון ומקובל, ובין חיבוריו היו: הערות שכתב על "שערי דורא", ספרים בעניני קבלה כמו "אדרת אליהו" על הזוהר, "דנת דודים" על שה"ש, ועוד ספ"ק. גם סידר ה'דרכי משה' להרמ"א, וספרי המהרש"ל על הסמ"ג, [ע"י בהקדמה לספר אדרת אליהו על הזוהר הוצ' ר' אליקים שלעזינגער שליט"א]. כהיום עדיין נמצאים כמה משפחות וותיקות של לומדי תורה וחובשי ביהמ"ד עם מסורת וקבלה אצלם שיחוסם עולה עד לרבינו זצ"ל.

5. ב' קטעים אלו המדברים בענין כוונה נכונה בקיש ובעת נסיון עיניו מות ר"ל, כבר הועתק בספר יוסף אוסץ לר' יוסף יוספא האן, ומצאים אצלו בסוף אחר ספר המקנה. ר' אלי' בע"ש נכד רבינו כשמוכר את חיבוריו של זקנו ר' יוזלמן ול בהקדמתו לספרו אדרת אליהו, כותב כלשון זה: "גם חבר ספר המקנה ודרך הקודש ונשק דברים רבים כהמה ובקבלה ההכמה העצומה".

6. וכפי שיש מסורת במשפחת אמי מודתי תחי' שמשפחת בית אמה הם מצאצאי ר' זעקל לייב וורמסר הבע"ש ממילשטאם, המתייחס למעלה עד לרבינו יוזלמן, ועד לרש"י ז"ל. ועיי' גם בספר זכרונות לר' יעקב רזנהיים עמ' 96 [שאשתו ג"ל היתה מצאצאי הבע"ש ממילשטאם] שהיה לו ג"כ מסורת זו.

זאת ועוד אחת אשר שמעתי מפיו של אותו גאון, כי הוא אשר הגיד וספר לי ייחוסו ואחר כך מצאתי על ספרו כתוב, וז"ל: אני מה"ר יוחנן לוריו בן כבוד התורה מהר"ר אהרן בן מהר"ר נתנאל בן מה"ר יהודא בן מה"ר שמשון מערפרט. בן הרבנית מרת מרים בת של הגאון מהר"ר שלמה שפירא ואחותו של מהר"ר פרץ מקושטיץ.

ואבותיו של מהר"ר שלמה שפירא לא פסקה תורה מהם עד רש"י כולם זכרונם לברכה ומנוחתם כבוד.

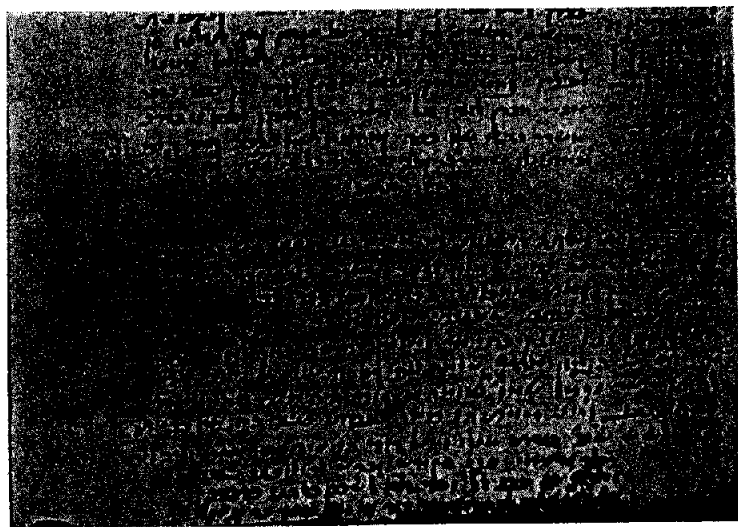
זאת ועוד אחת. אותה הרבנית מרת מרים נ"ע תפסה כמה ימים ושנים. ישבה באוהל, וילון לפניו ואמרה הלכה לכמה בחורים מופלגים. כך קבלתי מאבותי בכתב ובעל פה. עכ"ל.

ואולם אני הכותב שמעתי מפיו של ההוא גאון ה"ה מהר"ר יוחנן לוריו זצ"ל שזקינתי מרת גיטלין יחוסה בא מצד אביה יתייחס על הגאון מהר"ר שלמה שפירא. ותעיד על זאת שהיה לה בן אשר נקרא שמו הח' שלמה ז"ל, דודי היה מצד אימי מרת רייזלין נ"ע. ואני ראיתייהו בימי נערוותי בעיר האגנוא, בהיותי בן שש שנים, הייתי אצלו ואצל דודי החסיד ה"ה מהר"ר אליה זצ"ל, שהלך לירושלים עיר הקודש ובקש להוליכני עמו, ומיחה בו אבי ז"ל.

וכדי שלא לשכח כל הני כתבתי על הדף הלז לזכרון דור דור.

נא' אני יוסף בר גרשון זצ"ל.

[הוספה לש"ת מהרש"ל סי' כט, וכת"י אוקספורד = ספר המקנה י-ט, תש"ל]

התימתו של המחבר בהמשך כתב היד דף 290 ע"ב.
בשורה האחרונה: נא' אני יוסף בר גרשון ז"ל.

ואסיים בתפלה: יה"ר שזכות תועלת רבים הלומדים מליקט זה יהא תלוי כי, ורכינו השתדלן הגדול זצ"ל ימליץ טוב בעד משפחתינו שיחי' ששלשלת התורה ויר"ש תמשך בזרענו ובזרע זרעינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים אכ"ר.

יעקב הופמן
ברוקלין

האמת! Das ist der Brief mit folgenden
in dem Brief das alle oben stehende
wegen gemeinsamer Leid/zeit und der Frau Herrn
hieselbe und alle etc. das diesen Brief gesch.
ist. (weder mit noch aus Briefe oder (Kopf
hab ich meine Jungfrau auf an diesen Brief
in Stuttgart am 1. Tag der Januar

נא' אני יוסף בר גרשון זצ"ל
אשר חתם
אשר חתם

התימתו של ר' יוסף בר גרשון איש רוסייהים מתחת להסכם עם דוכס וירטמברג
משנת 1551. התעודה בארכיון הממשלתי בשטוטגרט (סי' 15 Nr. 56 A).
(Foto: Hauptstaatsarchiv Stuttgart.)

לרבינו יוזלמן מרוסיהים זצ"ל

עם צידוף הערות ומראה מקומות
וב' מאמרים על קידוש השם וקבלת עול מ"ש

¹ עמוד השביעי

1. ע"י בהקדמה שה"עמודים" הראשונים של הספר חסרים, ולפנינו סוף ה"עמוד" השביעי שמתחיל באמצע משפט.
2. ר"ל לשון המסרים מברית גדולות, עש"ה לשון מברית גדולות (תהלים יב,ד).
3. תשובות הרא"ש כלל י"ז, וכן טור ח"מ ס' שפח.
4. ע"ז כו,ב.
5. כ"ק קיז,א.
6. ר"ה יז,א.
7. תהלים ט,יח.
8. איוב כ,כו וע"ע יומא כא,ב.

[illegible]

עמוד מתוך יומן כרונולוגי בכתב ידו של רבי יוסלמן זצ"ל.
בו הוא מתעד את פעולות השתדלותו בעד אחבנ"י

ומגבעה להר, שני' (תהלים מט, טו) כצאן לשאול שתו מות ירעם, עכ"ל. וכמו שהנחש¹⁰ עונשו לא פסק לעולם כנ"ל, כן המוסרים מסיתים ומדיחים עונשם במדרגה תחתונה של גיהנם¹¹, לכך כל הרוגי ב"ר צריכין התראה בגלוי חוץ ממסית ומדיח שמכמין¹² להן עדים השומע קולו שאמר נלך ונעבוד מפני שירא להסית בגלוי, כך דינו של מוסר ומסית מדון מגור' על חביר' להפסידו ולהזיקו אם באפשר להכמין לו עדים, וזהו שפסק המדרש¹³ וז"ל, בעדות כל דהו מגבינן גבי דין מוסר דאי אפשר לבא על הבירור וכו', אבל כשהוחזק והתפאר להזיק מאז דינו חרוץ כנוכח לעיל ואין צריך בשש¹⁴ וכו', ומפני שידעו אנשי ראשונים המקובלים ובקיעים [בקאים] בפנימות התורה כמה גדול עונשם של רשעים גמורים, כמו שאמר ר' עקיבא¹⁵ אי להן לרשעין לא די להן שחבין לעצמן אלא חבין גם לבניהן ולבני בניהן עד סוף דור ההוא, גורמין צרה וחשוכ' צוקה ואפילה¹⁶ לכל הסמוכין ונטפלין עמהן, לכך החרדים ויראים מלפני' [מלפני] ה' הרחיקו את עצמם בכל מה דאפשר לבלתי להדבק זרעם בזרע מרעים אפי' מרחוק, ורמזו הכתוב¹⁷ אל זה בהתחברך עם אחוזה פרץ ה' [את] מעשיך וגו', כלומר יען שהתחבר יהושפט מלך יהודה עם אחוזהו מלך ישראל לעשות עמו אניות ללכת אופירה¹⁸ וכו' לכך נשברו האניות בעציון גבר, כמו שהוכחנו אליעזר בן דרוהו הנביא על חבורו עמו, ושמע לדברי התוכחה והרחיק ממנו לבלתי לשלוח עוד עבדיו עם עבדי אחוזהו, כמו שנ¹⁹ אחרי זאת אמר אחוזהו אל יהושפט ילכו עבדי עם עבדיך באניות ולא אבה יהושפט וגו', ש"מ דאפי' גבי ענייני שותפות ע"י עבדים לא יצליח, כ"ש גבי זיווגי' זרע קודש לא ידבק בזרע רשעים. ומצאתי במדרש²⁰ וז"ל [וכבר המשילו רבו] [רכותינן] וז"ל²¹ המשפחות הדבקות זו עם זו שכולם מתאימות במעלה שוה, משל לענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל, אבל כשאחת הגונה והאחרת לא כן, אמר המשל לענבי הגפן בענבי הסנה,

10. ע"פ סנהדרין כט, א.

11. פי' רש"י לתהלים ט, יח ירושלמי יבמות פ"א ה"ו, בבלי קידושין מ, ב.

12. סנהדרין פ"ז, מ"י ובגמ' שם סז, א.

13. ב"ק רמז נ"ה.

14. ע"פ ברכות מ"א, ל"ח דין צריך כשש."

15. ע"פ יומא פז, א, ושם לא בשם ר"ע.

16. ע"פ ישעי' ח, כב.

17. דה"ב כל, ו. והשווה ס' חסידים (מהר" וויסטינעצקי) ס' תתתש"א (עמ' 064): "... שאין הקב"ה רוצה שיתחתנו הטובים ברעים... וכת' בהתחברך עם אחוזה וכו'". וכן ס' תשע (עמ' 492): "כי לא יגור שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם שלא יזווגו אלה באלה... זה לעולם מי שמתחתן ברעים הורע אוהו מעשה אבותיו ואמותיו הרשעים וכאילו השליך כל זרעו בגיהנם". והשווה גם ס' תתרוצ (עמ' 972) וס' תתתק-תתתקא (עמ' 123) וכן ס' ב' (עמ' 6).

18. בגליון: "תרשיש" ע"י מל"א כב, מט, אניות תרשיש ללכת אופירה", ובד' הימים מדובר רק על "תרשיש".

19. מלכים א' כב, ג.

20. כוונתו לפירושו של ר' בחיי על התורה. לפנינו חלק מתוך פירושו לפרשת חיי שרה כד, ג.

21. פסחים מט, א.

דבר כעוד אינו מתקבל, ועל כן ראוי לאדם שישא אשה לש"ש, הטובים ידבקו בטובים והרעים לא יוכלו להדבק רק עם הרעים, כי כל אחד הולך אחר מינו והדומה לו, שהרי הטובים מואסים את הרעים ועל כן תבא המריבה בחבורם, כי אין השלום מתקיים אלא כשהם מזדווגים כל אחד ואחד אל מינו, וזהו שכתוב²² הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם, קרא הכתוב המזדווגים אלו עם אלו אשר כוונתם לשם שמים טובים וישרים, והגיד הכתוב כי כשהטובים דבקים עם הישרים והמטיים עקלקלותם עם פועלי אות, אז יהיה שלום על ישראל עכ"ל. אולם מעומק הגלות וחורבנות זו אחר זו כנוכחים לעיל²³ אבדה חכמת חכמי²⁴, עד שאין דודש ואין מבקש להבחין בין טיפה לטיפה, ורובם ביין שגו ובשכר תעו²⁵. ללך לאחור ולא לפנים²⁶, מ"מ כיון שאפסו איש²⁷ ואי אפשר לכל אחד למצוא זיווגי' כהוגן לו, אבל ראוי לכל הדעות ולכל בן דעות להבחין ולעייין כמה גדול הכעס והזעם לפני הקב"ה על המסיתים ומלשינים, כמו שמצינו שעונשם בלתי תכלית²⁸, וסופם אריהם או מורעם לאכרם משני עולמים, כדי להרחיק [מאותן] רשעים גמורים אכתוב בעמוד אחר זאת מן המעשים שנעשו בסיבת המוסרים ומלשינים והיכ²⁹ יהיה קיצם, והבין.

עמוד השמיני

חז"ל רמזו סוד מן הפסוק¹ הוא גלא עמיקתא, זה עומק המרכבה, ומסתרתא זה מעשה בראשית, ידע מה כחשוכא, פורענותם של רשעים בגיהנם, ונהורא עימיה שרא, זה מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא וכו'. דע והבין, כמו שהגיהנם דומה לחושך, כך הגן עדן דומה לאור בהיר, וכמו שמעשים רעים דומ' לחושך, כך מעשים טובים דומ' לאור, כמו שכל העולם נהנה מן האור וטרוד מן החושך, כך כל העולם נהנה מן הצדיק וטרוד מן הרשע², ומפני שרשע וצדיק וכל פעולתם ומחשבותם שני הפכים, לכך לא יתכן שירבק ויתחבר הצדיק עם הרשע בשום משא או מתן או שתוף, כי שונאים זה את זה, לכך החמירו בו חכמים להרחיקן מעליהן ומנתיבותיהן, וזה שסדרו ותקנו לפנינו

22. תהלים קכד ד-ה.

23. מכאן שבחלק שאבר לנו כתב רבינו על החורבנות שעברו על העם בעבר.

24. ע"פ ישעי' כט, יד.

25. ע"פ ישעי' כח, ז.

26. ע"פ ירמ' ז, כד.

27. אפסו אשים ובטלו קרבנות... גבר הגון בקרבנו אין... סליחה ליר"כ.

28. כלומר בלי סוף.

29. היכי - כיצד.

1. דניאל ב, כב הדרשה בסדר עולם רבה פרשה ל' ומובאת בלקוט שמעוני לפסוק זה.

2. בשולי העמוד רשם רבינו יללוהיכא לפניך דבר זה במדרגה צאי (כך!) וראה בהיות איש צדיק כמחיצה אצלך, לא תשבע דעתך מזיו הודו ותמיד הריעה תכסוף ותתאהה להצדיק ולהיות עמו ובמגורות. וגבי רשעים בהפך שאפי' בראה בעלמא קשה עליו ונשרת הריעה לכלכלו, לכך אמרו ז"ל, אסור להסתכל בצלם רמות אדם רשע" (מגילה כח, א).

להתחנן בוקר וערב רחיקו מאדם רע³ וכו', היינו המלשינים ומוסרים שהן רעים לשמים ולבריות⁴, שמחללין השם ומוזיקין את הבריות בלשון מדברת⁵ מסיתים ומדריכים אותם מדרך טובה לדרכם הרעה כמבואר לעיל בפיוזר דברי העמודים, אבל קט מהכיל להעלות על ספר המעשים מכוערים מכת המינים ומוסרים המפורסמים בתלמוד ודברי אגדתא, כגון רב שקה⁶ וחבירו אליעזר בן פיעור⁷ ודומיהן, כמה ריש ברייתים שאכלו קורצין בבי⁸ מלכא⁹ בכל דור ודור צמחו ועלו חרולין וכמשונים¹⁰, שהפילו ישראל בגלות והלשינו למסור עם ה' להריגה, ורובם כלו והלכו לתרבות רעה ונשתמדו לעין כל. וקבלה היא בדינו מפי טופרים וספרים בבחינה גמורה¹¹, מי שנתלכלך ברוח הטומאה להתעסק בעסקי מסירות בכוחה להזיק, או הוא או מזרעו לסוף נשתמדו, ואעפ"י שקשה בעיניי לספר מן המעשים רעים שראיתי בעיניי ושנעשה מימי קדם מ"מ הכריחני צורך השעה לספר מזה מה שהוקרה, אך לא באתי לפגוע בכבוד שום בריה, שבט, או משפחה בעולם, לזלזל או להכלימם בסיפור דברי גנאי בחיים או אחר מותם, אלא [צרכי] הזמן הכריעוני והעירוני בווכרי גם קריתי בדברי קושט אמרי אמת¹² אשר הוקרה ואירע בעו"ה, ומידי יום יום מוסיפים ומטפשים מבילתי זכרון אחרית דבר, וכו'.

פרשת שמרסבורג

הלא מעשה כתוב על ספר ישן, גם זקנים אשר היו במדינת אילזאס שמעו מאביהם, זכרו זאת אשר הגידו להם. ושקר לא הנחילו לנו אבותינו¹³, במעשים נוראים¹⁴ שאירע והוקר¹⁵ לאנשי שטרספורק בסיבת וגילגול שני מוסרים אנשי בלי עול מצות, תקף בהן יצר הרע, רכב על יצר להוליכם לכל אשר יחפוץ, עד שהסתירו להעמיק סוד בעצה¹⁶ היעוצה מן השטן, להתחבר בעמק¹⁷ ההרים אצל שרים אנדלוא, על מנת להטיל מן הזוהמה¹⁸ נגר קהל קודש שטרספורג, היו להן לשטן להביא הלשנות וקטגוריי¹⁹ באוזני

3. הכוונה לתפלת "יהי רצון" שלאחר ברכות השחר.

4. ע"פ קידושין מ,א: "...רע לשמים ורע לבריות הוא רשע רע..."

5. ע"פ תהלים יב,ד.

6. ע"פ המאמר: "רבשקה - ישראל מומר היה" (סנהדרין ס,א).

7. אלעזר בן פועיריה שמסופר עליו (קידושין סו,א) שהסית את ינאי המלך נגד חכמי התורה.

8. אכלו וכו' - עשו מעשי מסירות, ע"פ ברכות נח,א.

9. סוגי קוצים. ע"פ משלי כד, לא וצ"ל: קמשונים, בפסוק: וזלזלם כוונתו לרשעי העם שנמשלו לקוצים בכרם, שהוא ישראל, ראה ב"מ פג,ב.

10. ר"ל שרכינו מעיד ע"פ הנסיון וממה שראה בעיניו.

11. קושט אמרי אמת - משלי כב, כא.

1. ע"פ ירמ' טז, יט.

2. בכתורת לכתב החרם (מבוא עמ' טז-יז) אנו קוראים: "...בנידון מעשה נורא שקרה שמה".

3. צ"ל: והוקרה, כל' קרה.

4. ע"פ ישעיה כט, טו - יד, כו.

5. ע"פ בראשית יד, ב כרתיקה נקרא מקום מושבם של ארונים אלה das tal Andelo.

6. ע"י שבת קמו, א.

7. סנהדרין סה,א: "מגרף מאי מעשה איכא, עקימת שפתיו הוי מעשה".

8. תהלים קכ,ב.

9. אבות א,י.

10. במדבר רבה כ,י: "...שבשעה שהלך אדם לחטוא, השטן מרקד לו עד שגומר העבירה".

11. כוונתו לקיצור ס' המדרי.

12. במדבר טז, ב. דתן ואבירם הם הפרוטופים של המלשינים: "...שעמדו דתן ואבירם והלשינו עלי". (ש"מ א,ל).

13. מדריכי ב"ק רמז קצ"ה בשם מהר"ם.

14. ע"פ איכה ד, כ ומשלי כח, י, שחיתו-בדור.

15. נצל - נחלה, ונראה שיש לפרש שבצוע העונש נעשה ע"י הגוים מטעם הקהלה.

16. כל' התלוננו על העיד לפני איסטנציה גבוהה יותר.

17. לשון הדברים לקוחה בחלקה מתוך כתב החרם (דף קט).

18. ע"פ מ"א יט,א.

19. ע"פ בראשית נ, יז.

20. מכות יא,א: "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה".

פרשת אונסבורג

הגרש באונספורק היה בסיבת איש צר ואויב¹, עמד על דם רעהו להכותו בסתר² בעצה היעוצה³, להסית שני אחים גוים דלים ודיקים, עד ששמעו לקולו לשלוח אחר איש תם ברחוב העיר למכור לו מטלטלין, וכבואו אל מצודתם ורשתם הכוה והשכיעוהו לתת להם אלף זהר⁴ לקנס באומרי⁵ [באמרם] עליו דופי להעליל בו היודי בא לעשות מלאכתו מלאכת רמיה⁶ לזנות עם נשותיהם, וכן נעשה כל זאת בעצות [בעצת] המוסר. ולסוף עוף השמים יוליך הקול⁷ לעירוני אגשפורק, השני זאבים נתפשו והמוסר ברח על נפשו ולא ידע איש מקומו וכו', והעירוני אמרו ומה אומה זו מפורד ומפורד⁸ בינינו ואעפ"י כן עמדו וחשבו מחשבות זה נגד זה להזיקו בנכליהן ורתיהן להסית ללמוד ולטרופ טרף אדם אכל⁹, על אחת כמה וכמה שחשבו מחשבות רעות נגדינו, ואינו שווה להניחם¹⁰, עמדו וגרשו אותם כולם מקיר העיר וחוצה¹¹, ועוד היום שממה¹², ויי לנפש¹³ ויי לנשמתו.

פרשת אולם

הגרש באלם עיקרו בסיבת מסירות שהיו מתגרים זה בזה, עד שהשטן עמד על ימינם ושמאלם להרים יד בתורת משה¹⁴, להביאו אותו הגאון מהר"ר משה צארט לירי עיניים קשה ולסוף אנסוהו להמיר דתו ולהודות אל צחנתם¹⁵, ותעבור הרינה ושמחה גדולה במחנה¹⁶ המוסרים ומתנגדיו, ובכיה רבה במחנה ישראל, קהלות ומדינות, וראה וידע ה' בעיניו נפשו ואונסו, גם לבו של הרב לא זו מעם ה', עזרו להוציאוהו מצחנתם, וזכה לבא לארץ ישראל, לחזור בתשובה שלימה, לשוב אל אישו הראשון¹⁷, לשכב עם שאר צדיקי עולם בג"ע, כמאמר חז"ל¹⁸ למקום שבעלי שבין מגיעים צדיקים גמורים

1. ע"פ אסתר ו'ר.
2. דברים כו, כד.
3. ע"פ ישעי' יד, כו.
4. ע"פ ירמי' מז, י.
5. ע"פ קהלת י, כב.
6. ע"פ אסתר ג, ח.

7. ע"פ יחזקאל יט, ג. אולי רומז ל"אכל קורצא" שפירושו — אכל נתח כשר ומשמעותו — עשה מעשה מלשינות.
8. ע"פ אסתר ג, ח.
9. ע"פ במדבר ל"ה, ד.
10. כל' הישוב היהודי לא נתחדש בה.
11. של המוסר. וצ"ל: לנפשו.

1. כנוי לנצרות כן למשל בכרתיקה של הראב"ן על גזירות תתנ"ו: "צחנתם במי צחנתם" (ספר גזירות צרפת ואשכנז, מהר"ר הברמן, עמ' פ).
2. ע"פ מלא' כב, לו.
3. ע"פ הושע ב, ט.
4. סנהדרין צט, א; ברכות לד, ב.

בא נגדו בנו הגדול מהר"ר אברהם ז"ל עם ישיבתו להקביל פני אביו, טבע כנהר רינוס לעין הגאון, קרא אבי אבי רכב ישראל²¹ עד צאת נשמתו. קרא הגאון על נפש[ו] גם ענוש לצדיק לא טוב²², מה עשו שרי שטרופורק ושרי אנדלוא עם שאר סביבותיהם מן השרים ורוכסים, השוו בולם דעתם לגרשם מן הארץ, ולא נתן להם צידה וזמן עד שנתקצו ההמון עם לקום בחצות הלילה להרים יד, והרגו קטן וגדול מנער ועד זקן ושללו ובזזו הון עתיק²³ אשר אתם, ומחמד עינינו כמה ספרי תורות חללוהו וזלת ארבעה עודני²⁴ [עודן] מונחים בארון הקודש בתוך חדר מגדל קאנצליי²⁴ שטרופורק, וע"י פנימי תקיף העיר²⁵ הביאני אל החדר וראיתי הספרי תורות מפוארים ויפים אמרי טהורות נכמרו רחמי ואחזתי בהן לשים האחת גם השנית על שתי זרועותיי ונשקתי אותן ע"י באמצעות המפות בבכיה רבה ודמעות, זעקתי וקרעתי בגדי על הגריל ועל הכתב מכתב ודברי אלהים חיים הוא, ביום ה' ר"ח אלול רצ"ו לפ"ק. והמוסרים אשר ע"י נתגלגלו כל הסיבות ויי לנפשם ויי לנשמתם וארזורים הם, וענו כל העם אמן²⁶.

פרשת באוואריה

זאת ועוד אחת אשר ספרו אבותינו אשר הוקרה ליושבי ב"ב¹ במדינת פייאירין, יצאו אנשי דלא מעלי להלשין על ראשי פרנסי [פרנסים] באומרם אל הדוכוס, היודים לא נתנו באמונה המסים מגדה הלך² וכו', אף שבתיהן מלא אוצרות יתר מאוצרו של הדוכוס וכהאיי גונא וכו', עד נתעורר הדוכוס לתת עין הרע בממונה³ ויבוקש וימצא בבית אליעזר [אליעזר] לאנץ הויט שקים מלאים זהובים ונמצא שהצדיק הדוכוס דברי אותם מוסרים, לאמור חייבים מיתה אתם, אבל אגמול חסד לקח כל הנמצא תחת כופר נפשיכם, ונתן לכל ראשי בתים בערך לעשרה נפשות זהוב אחד וגרשם כולם מן המדינה תוך ה' ימים מכל כבוד עושרם, ואותו [ואותן] צוררי יהוד⁴ יצאו לחוץ ונשתמדו, ויי לנפשם ויי לנשמתם וכו'.

21. מלכים ב' כ, כב.

22. משלי יז, כו.

23. ע"פ משלי ח, יח.

24. כל' בקנצליה העירונית.

25. שם של משרה עירונית: Ammanmeister או Burgermeister.

26. דברים כו, טו.

1. במברג¹, קשה, כי עיר זו לא היתה בסמכותו של הדוכוס וממנה גרשו היהודים עוד לפני כן, אולי יש לקרא: בני בריתנו.

2. מגדה והלך — ע"פ ב"ב ח, א.

3. אליעזר לנרסהוט היה שופט בעניניהם הפנימיים של היהודים.

4. יהודה — ע"פ ישעי' יא, יג, או יהודים — ע"פ אסתר ג, י.

אינם מגיעים וכו', ואותן כת' [כתות] מוסרים שלחשו והלשונו [והלשינו] בו בדברים ומעשים, רוח עושים⁵ ואוחים עבר בהם, שיכלו ימיהם בבהלה וקללה ילבש האחד כמדו ותבא המים⁶ טומאה בקר⁷ בו⁸, גם זרעו ושאריו יעמדו לכל חטאת ועון⁹ תחת עונשו הגאון, והאחד נוע ינרע¹⁰, ועוד היום מאותו מסירה ועון פלילה¹¹, לא יזכרו שמם בישראל אלא על שם קלון וכלימה, גם מזרעו נשתמדו ונאכדו במיתה משונה. והעירוני¹² אולם יעטו על עקב בושתם¹³ ממה שחזר הגאון לביצרון אסירי התקוה¹⁴, הטיב חרה להם¹⁵, העמיקו עם כל שכנים רעים¹⁶ להשיג¹⁷ מאדו¹⁸ המלך מאקמילאנוס גרש מר ונמהר¹⁹ ותאבד תורה מכהן ועצה מחכם²⁰, ועל זאת אספיד ואלילה כי אנוסה מכותיה²¹ מסיבת המוסרים, ויי לנפשם ווי לנשמתם.

פרשת נירנברג

הגרש בניירנברק בהתעוררות בסיבת עשיר גדול היה בקהלה אויבין¹, בקש לבא ולהתיישב שם עמהם לשום במרום קינו², להשפיל הגבוהים ולהרים השפלים בעיר בניירנברק, קהלה מפוארה ועיר העליזה היושבת לבטח³, שמעו קול אנוס גבורה⁴ שההוא מאין⁵ והוא בקש לבנות לו עיר בדמים⁶, בלתי הקדמות⁷ הוראות חכמים. עמדו מנגד נתנו דייק ושפכו עליו סללה⁸, לבטל פעולתו ופעולת הסרסר תקיף העיר⁹, מה

5. ע"פ ישעי' יט, יד. כן הוא גם בכתב החרס קורנל, ה' קונטרסים, דף קח.

6. ע"פ תהלים קט, יח, כל' הוא נטבל לנצרות.

7. כל' גם בניו ואשתו נעשו על חטאו (וראה תהלי' קט, ט-י). ואולי רצה לומר שגם הם התנצרו.

8. ע"פ תהלי' קט, י.

9. ע"פ איוב לא, כח.

10. תהלים קט, כט, ותהלים מ, טו.

11. וזכריה ט, יב.

12. ע"פ יונה ד, ד.

13. הכוונה ביחוד לעיר נירנברג.

14. כלומר — להשיג הסכמתו.

15. ע"פ חבקוק א, ו.

16. ע"פ ירמיה יח, יח.

17. מיכה א, ח-ט, בכתוב: אנושה. אולי שינה בגלל מעשה האנוס.

1. היא אופן.

2. ע"פ חבקוק ב, ט כל' להשתרר על בני הקהילה.

3. צפניה ב, טו.

4. ע"פ שמות לב, יח.

5. ע"פ חבקוק ב, יב כלומר להתיישב בעיר בעזרת כספו.

6. הקדמות — אותם דברים שיש לדעתם מקורם. כוונתו כנראה לחרס הישוב. בלתי — במשמעות של בלי.

7. ע"פ יחזקאל כו, ז"א בני הקהילה נלחמו כנגד כוונת העשיר.

8. כנראה Burgermeistern שבו נעזר העשיר.

עשה התקיף, צירף אליו אנשי רשע לפתות יתר ערונים⁹, עד הסכימו כולם ללמוד משל מערונים¹⁰. אולם, ויהי כראותם שחלק לבם¹¹ אמר האויב עתה ישומם¹², והשיגו מן הקסר לאמור ולגזור צאו¹³ מתוכה עמי היהודים ומלטו איש את נפשו¹⁴, ובתיהם הפקיד ונתנו¹⁵ לשממה, ואותו עשיר שבא מירכתי צפון תפתח הרעה¹⁶, אעפ"י שלא כיון להזיק הקהל אלא להנות את עצמו, מ"מ נענש לסוף כחבלי עוני, על שלא דקדק בראותו שהקהל לא רצו וחפצו בביאתו, היה לו לחוש בקילקול הקהלה, לבלתי לעשות ענבים ויעש באושים¹⁷, וחזלו פרוזן בישראל¹⁸. לכך שקל מטרפסא בהאי עלמא¹⁹ לרד מכל עושרו וגדולתו. ואני הכותב ראיתיהו שהיה סומך לשולחן אחרים, ומזרעו יצא לתרבות רעה, מי שיש בו דעת יבין וישכיל מזה אל זה, ומה זה האיש עשיר, אף שלא כיון לרעה ומפני שעל ידו בא הקלקול, גם הוא גם זרעו לקו בכפלים²⁰, על אחת כמה וכמה גבי הני בריוני המכונים²¹ למסור ולהזיק, כודאי אשם לא תכבה ותועלתם לא תמות (ישעי' סו, כד) וכו'.

פרנס איש עמלין

ראה את אשר הוקרה, לפרנס איש עמלין¹ בגאותו עמד להשתרר על יחידים ורבים, למסור אותם כפומבי, וירא כי לא יכול להן, עבירה גוררת עבירה², עד בא לירי כפירה באלהי ישראל.

פרשת פפרקורן

ראה את אשר הוקרה לאיש צר ואויב¹ המכונה בשמו טריפה קצב² שתחילתו עמד למסור יחידים ורבים, ואח"כ בא לירי מריבה עם אנשי תמימים, להלשין ולהזיקם, עד

9. ז"א — את מועצת העיר.

10. יתכן והיו רגילים לומר "עירונים אולם" ללמוד משל — אולי בהשפעת הגרמנית "vom lernen".

Beispiel גורש נירנברג קדם (!) כערך בשנה לגורש אולם.

11. ע"פ הושע יב, חלק לבם עתה יאשמו. כאן כוונתו למחלוקת בציבור היהודי ישומם — מלשו' שממה.

12. ע"פ ירמיה נא, מה.

13. ונתנם — כל' הקיסר, ואולי כוונתו — תיתנו.

14. יחזקאל לח, טו וירמיה א, יד.

15. ע"פ ישעי' ה, ב. כל' התוצאות היו רעות גם לו עצמו.

16. שופט' ה, ו. כוונתו שישראל באו לירי סכנה.

17. שקל וכו' — לקח את המגיע לו (את ענשו) בעוה"ז. ע"פ פסחים נו, ב.

18. כל' גם הוא ירד מנכסיו וגם זרעו יצא לתרבות רעה.

19. מכונים — עושים מעשיהם בכוונה להזיק.

1. שמא עטלינג?

2. אבות ד, ב.

1. אסתר ו, ו.

2. המדובר בפפרקורן שידוע עליו שהיה מקדס קצב, וכך נקרא במקורות של התקופה.

ברוך הוא ובזכות רבים ולא בנו, נתן לי לשון לימודים¹¹ באותו שעה ר"ח אב שנת ר"ץ לפ"ק, להשיב למן תשובת ניצחות ולהתנצל באומה הישראלית במספיק ש"ל¹², עד נחרץ דינו של המין ההוא לכונסו לקופה¹³. בעד נפשו, והוצרך לקבל בשבועה לצאת מכדור¹⁴ אשכנז, הלך אל הלותר¹⁵ לברית והיה כצנינים בצרינו¹⁶, מי לא יירא ויפחד בנפשו וזרעו ונשמתו לרדק ולהרחיק מאנשי מוסרים ומלשינים, כאשר בערה נמצאים במקצת מדינות וקהלות לעין כל. יבא בעל הכרם ויכלה קוצי¹⁷ ועל ראש רשעים תבא¹⁸.

פרשת הגרים בפולין

ראה את אשר הוקרה למדינת פאלאנד בסיבת ההוא מוסר ומלשין, שקרב נגיחותיו בק"ק פחנא, ביהדותו מכונה הרשלין, והי כאשר המסיר יחידים ורבים, היה נמאס ומותעב בעיני הבריות כנכון וראוי ואורח ארעא גבי מי שהוא מוחזק מוסר, לא נוחה הימנו אלקים ואנשים, וירא כי לא יכול להק' כפי אות יצר לבבו, הלך ונשתמר, והביא הלשנה באותי המלך ע"ד הגרים, עד הגיעו כל היהודים במלכות פולאנד לידי סכנת נפשות ובאו במצור ומצוק, כמה ממון שקעו¹⁹ ואעפ"י [ואעפ"כ] כמה נפשות נאבדו, ולולי חסדי השם ית' הצילם בחזק כבד נפשם שכנה דומה²⁰, ברוך הוא שעשה נסים לנו בכל יום, ויתן לרשע כרשעתו, ויי לנפשו ויי לנשמתו בגיהנם.

יעקב בגנידיא

ראה את אשר הוקרה לאיש רע המכונה ביהדותו יעקב בגנידיא²¹ שעמד למסור איש פחנא²² עם אבן טוב²³ ולהחליפו טוב ברע, נתן בו עין הרע שערכו הון עתיק ומסירותיו

יצא לתרבות רעה²⁴ לצער כל ישראל, ובקש להשמיר ולאבד תורה שבעל פה וכל ספרי קודש²⁵, והאלהים הראה לנו נס בתוך נס²⁶ לשלוח איש טוב טוקטער רייכלין מחכמי אומות, לנצחו בפני אפיפיור²⁷, שלא נכון לגנוז התלמוד וספרי קודש שלנו. והצורר ישיב על עקב בושתו²⁸ ונפגר בקלונייה²⁹ ובאבוד רשעים רינה³⁰ ושמחה ליהודים.

פרשת רגנסבורג

ראה על החורבן רעגנישפורק, ההתחלה אינה אלא בסיבת שני מוסרים שקרבו כתנור לבם באורכם כל הלילה ישן אופיהם, בבוקר³¹ באו לאכול קודצא³² בבית מושל העיר הופמן³³ לאמור באותני, הלא אדוני, אנחנו חוששים על כבודך מפני הקנא³⁴ פרנס הקהל, גם הוא גם סיעתו קראו עליך שם גנאי, להחליף שם יחוסך בשם הארורים וצלובים, לקראתך המן³⁵ הנצלב³⁶, להוריד כבודך ושולטנך, כדי לקנות בכסף דלים ואביונים בעבור נעלים³⁷, וכו'. ועלה ביום ההוא והלאה העשן וקצף למעלה למעלה עד שהירד קררו וככבים אספו נגהם³⁸ מלזרוח ולהשפיע עוד על קהל קודש, עד יבשו הצינורות מלתת טלם, עם יתר ליכלוכי³⁹ מסירות שנעשו סמוך לחורבן, ואותו [ואותן] שני מוסרים שהתחילו בעבירה תחילה, יצאו לתרבות רעה, האחד עם כל זרעו והאחד עם ארוסתו ואף שמכני גדולים היו אביהם⁴⁰, מ"מ קשה עבירה זו גבי הלשנה שלא תועיל להן זכות אביהן. ואותו האיש, האחד ציער כל בני הגולה ברפוס, העמיק ותיקן ספרי מינות⁴¹, לזרוק מארס ומינות מבצבץ בו, להוציא עלילות דברים בשלשה דברים, לאמור לקסר יר"ה, היודים מקללים האומות ומולזלים ישו בעלינו לשבח ומלו גרים, עד שבחימה שפוכה שלח הקסר כי להשיב תשובה תכף בלתי שהיה, ולולי חסדי המקום

3. כלומר התנצר.

4. פפרקורן יום את הזרמת ספרי היהודים.

5. כלומר ההצלה מידי הרשע ועצם הופעתו של אדם כדויכלין. כן הוא גם בזכרונותיו של רבינו לשנת ע"ד והוא לקוח מרש"י לשמות ט, כד.

6. היה זה בפני הארכיבישוף של מיינץ ובפני הקיסר.

7. תהלים ע"ד.

8. מקום מושבו האחרון של פפרקורן היה בקלן. נפגר — מת כלש' בזיון.

9. משלי יא, י.

1. "שקרב... בבקר". הרשע ז, כלומר המוסרים זממו ותכננו מעשיהם.

2. ע"פ ברכות נח, א, ופירושו — באו להלשין.

3. הופמן — שם המשדה Reichshauptmann.

4. יש לקרא הקנאי.

5. בדבור מהיר יכולה המלה Hauptmann להזכיר את מבטאה האשכנזי של המלה "המן".

6. הנצלב — מי שנחלה.

7. ע"פ עמוס כ, ו.

8. יואל ב, י.

9. מגריתיה היה בנו של רב הקהלה שמואל מרגולים.

10. הספר מיועד היה ביחוד לשלטונות, והוצא לפני הקיסר באוגוסבורג בשנת 1530.

11. ע"פ ישעי' נד.

12. שבח לאל.

13. לשים אותו במאסר. במקורות מופיע רק "לכנס לכיפה".

14. כלומר לצאת מסיבת אשכנז. "כדורי אשכנז" נמצא גם בהמשך כתב היד דף קנ"ו. זהו כנראה תרגום המלה Zirkels במכתב של רבינו למרעצת העיר שטרסבורג משנת 1543. למעשה גורש מרגריתה רק מהעיר אוגסבורג.

15. הלותר — לותר. מגריתה עבר אח"כ לדת הפרוטסטנטית.

16. ע"פ במדבר לג, ג.

17. קוציז או קוצים. עי' ב"מ פג, ב. בעל הכרם הוא הקב"ה, הכרם — ישראל הקוצים — רשעי העם.

18. ע"פ ירמ' כג, יט. בפסוק: יחול.

1. קרב נגיחותיו — ב"ק כד, א.

2. בראשית ל"ה, כ"ה.

3. המלך — דיגיסמונז הראשון.

4. בירושלמי סוף פ"א: "כמה ממון שקעו אבותי כאן... כמה נפשות שקעו אבותי כאן". ממון — כוונתו כאן לכסף הרב שנשחט מהיהודים תמורת שחרורם.

5. ע"פ תהלים צד, י.

1. אולי היתה בידי אותו יהודי בפחנא אבן יקרה.

מעסקי מסירות בכרי שלא אירע¹ ח"ו לו או לזרעו מי ומי² כדרך שהוקרה להני מוסרים, ואולם שמע והאמין לי כי דבר זה חזיתי ואספרה³ את אשר הוקרה אחר הרברים סמוך ולא מופלג⁴, חבורה אנשים שמעו דברי כיבושים וידעו כל זאת כנ"ל ולא קבלו מוסר ותוכחה, נתחברו יחד בעמק הש"דים⁵ חשבו און ויועצי עצת רע⁶ מן הרוח עושים אשר נשבה בקרבם⁷ ממקור⁸ הזו"המה, נתנו חלק לרוח הטומאה לטמאות את עצמם חר"עם, העמיקו סוד רע והסכימו על איש זקן חכם ונשוי פנים הדר עמהם, לגרשו ולהוציאו מחדרי מסכיתו⁹ ודירת נחלתו. והשטן מקטרג למלאות ספק יצרו¹⁰ לבכם, וגרשוהו מלהסתפח בנחלת אבותיו¹¹ והצדיק נספה בלא משפט¹² וצעק דיינו דינו, ובסיבת אלמותיהן¹³ לא יכול להוציא משפטו לאור, אבל גבי כ"ד של מעלה מי הקשה אליו ויושלם¹⁴. ונמתח מדת הדין כנגד אותו חבור' אנשים וכל המטפלים ונהנים מאותו מסירה ומעשה רע, השמיע ה' הד קולו בזעף אף ולהב¹⁵, רגזה הארץ תחת של"ש¹⁶, והגיע קץ האנשים, מהם לקו בגופם, מהם מתו בתחלואי תוצאות¹⁷, מהם נלקה הזרע שנזרע באותו פרק שסרחו ולא עלה יפה, וולת קוצים חרולים וכמשונים¹⁸ שצמחו אחרי' שדופות¹⁹ וכחרו בגיפוף²⁰ ובעבודה זרה / והיה להן ולכול משפחתם לזרה, / עבירה גוררת עבירה / מי לא יירא / מן הכיעור ודומה לזה, שומר ישראל ישמורינו מיצר הרע / המסית ומדיח את האדם לילך אחריו מאז תוקף ושוף הזרע שנזרע ביצירה²¹ /

1. = יארע.

2. כלומר למישהו מהם.

3. איוב טו, יז.

4. זמן קצר אח"כ.

5. ע"פ בראשית יד, ג. הרמזיה של המלה "שדים" אולי מתכוונת לשדים ממש, ואולי יש בזה רמז לשם המקום.

6. ע"פ יחזקאל יא, ב.

7. ע"פ ישעי' יט, יד (וראה לעיל פרשת אולם הערה 5).

8. ממקור או ממקום.

9. ע"פ יחזקאל ח, יב בפסוק: משכיתו.

10. ע"פ איוב כ, ככ. ספק — מה שמספק את היצר.

11. צ"ל: וגרשוהו. ע"פ ש"א כו, יט.

12. משלי יג, כג. כאן — גורלו נחרץ בלא משפט.

13. מעשה האלמות שלהם. וצ"ל: אלמותן. מכאן שנעזרו בגוים.

14. איוב ט, כ בפסוק וישלם.

15. ישעי' ל, ל.

16. ע"פ משלי ל, כא, שלש — אולי שהיו שלושה מוסרים.

17. תחלואי תוצאות — מות. כך נמצא בקרובה לר"ה של שמעון בר יצחק (מהר"ה הכרמן דף קט שורה

כו) וכן בכתב החרם (קורנל עמ' קח למטה). וזאת ע"פ ברכות ח, א.

18. צ"ל: קמשונים. ע"פ משלי כד, לא. כלר גם הבנים היו רשעים.

19. ע"פ בראשית מא, ו כאן נאמר על הבנים.

20. סנהדרין ס, ב.

21. ע"פ סנהדרין שם: "א"ל אנטונינוס לרבי, מאימתי יצה"ר שולט באדם, משעת יצירה או משעת

יצאה, א"ל משעת יצירה וכו'".

לא יתרח צידו רמיה², עד בא לידי תפיסה בסיבת מסירה זו, נדר לשררה להשתמד³ אחר מיתת אביו הזקן, עשיר מופלג, וכן עשה, נשבע להרע והמיר דתו⁴, לקיים מאמרו אחר מיתת אביו. מי לא ירחיק מעסקי מסירות, שתחילתו יסורים וסופו כלייה⁵.

שמואל ענשהיים

ראה את אשר הוקרה לאיש רע בלייעל ונקרא שמו ביהדותו שמואל ענשהיים, והלך יום יום למסור יחידים ורבים, לסוף הפריז על המדה להקל ראשו בפני גוים, אמר זה איש יהודי מזרע רוצחים שאבותיו נשרפו באורות עלילת ממזרים¹, כדי לגנותו בעיני השררה ענשהיים, עיר מטרפולין המלוכה², בא האיש יהודי בקובלנא עליו לפנינו בב"ד, סלקתי מן הדין ואמרתי פטור ברבה מיניה³, מסירה ואפקוריתא כזו לא נתן ביד כ"ד דייני שפילי⁴ לרון בו, כיון שהרשיע מעשה קטורתם של הקרושים לשופכי דמים⁵, אין בו עוד ליחלוחית יהדות, וקראתי באוזני העם ליפרוש המנו, ואוי מי יחיה משמואל⁶, ואמרתי קים לי בגויה⁷ שלא ימות ביהדותו, אף שהגיע לכן שבעים וריח⁸ [ורח] תורה בקרבנו, והי לימים אחרים אחר הדברים, כאשר פתר יוס"ף חלומו כן היה⁹, עזב מיים חיים⁹ והלך אחר אלהי עקרון¹⁰ להשתמד בעיר הנ"ל, שמה נשתרש¹¹ בחטא, שמה נפגו, שמה נקבר בטומאתו, בגיהנם תהא נשמתו עם שאר מוסרים ומינים המכוונים להזיק ולחלל השם ותורתו.

חבורה של רשעים

ראה והבין עוד את אשר הוקרה ביום ההוא, באתי אני הכותב לספר באוזני כמה אישים וחבורות בדברי כיבושים להזהיר [להזהירם] ולהוכיחם להרחיק כל אחד מרחוק

2. משלי יב, כז. כלומר — הוא לא נהנה ממעשה תרמיתו אלא נתפש.

3. כדי להמלט מהענש.

4. ע"פ תהלי' טו, ד.

5. כלייה — שמו.

1. כלומר המוסר אמר על אותו יהודי שאבותיו היו רוצחים ונשרפו בשל כך, עלילת ממזרים — הענין מתואר מנקדת מבטו של רבינו ולא כך אמר המוסר.

2. העיר Ensisheim היתה מקום מושבם של ההבסבורגים באלוז העליונה.

3. פטור, כי חל עליו ממילא עונש יותר גדול, כלומר עונש משמים.

4. כ"ב כט, א, כלומר דיינים שאינם בקיאים בדין. לשון רשב"ם שם. ר"ל אין לרון דין זה בדייני ארעא אלא דין שמים הוא.

5. כלומר הוא העליל על קרבנם של הקרושים שמתו על קרוש השם בפני אלה ששפכו את דמם, או בפני אלה שמטבעם הם שופכי דמים.

6. ע"פ במדבר כד, כג בפסוק: משומו אל. כאן רמז לשם הרשע.

7. ידוע לי באיש זה.

8. בראשית מא, יג.

9. ע"פ ידמ' ב, יג, חיים — בניגוד ל"מי הצחנה" ר"מ הטומאה של הנוצרים. ע"י לעיל פ' אולם הערה 1.

10. ע"פ מ"כ א, ג.

11. נשתרש — הורגל.

להוליד כדמותו ולא בצלם אלקים. מי לא יחוש לעצמו ולזרעו וזרעו, / והבא להסהר
הקב"ה מסייע לו ועוזרו.²² /

המוסר מפרנקפורט

ראה את אשר הוקרה ופגע לו בק"ק וראנקוארט, אף שנתגדל ונתחתן לאנשי נבונים
ויקרים המורים לו דרך האמת, מ"מ מרוב זוהמה שקבל מזקנו אב הטומאה כמה ימים
ושנים הצר וציער רבים ואביו אפי' עד שערי מיתה, משרוש נחש יצא צפע¹, זה נינו²
הלך בדרך לבו אשר יבחר לריב ומרדן ולמסור מעל³ בלי הפסיק, עד לסוף⁴ אני הכותב
באתי להוכיחם כדברים נבונים למכין לכבוד חמיו הזקן, וכאשר גמרתי להוכיחם השיב
בעזות מצח שדעתו אינו אלא להזיק ולמסור איש חשוב בעד נפשו, עם יתר דברי קשות,
עד ראיתי בו שעמוד אש ותנין יצא מפיהו ומנחיריו עשן⁵, תתהפך עלי נפשי, וסלקתי
ברחוק ארבע אמות ממנו, כי יראתי מנצוצות הטומאה, באותו שעה הלכתי למחותניו⁶
וגם לחמיו להודיע ולגלות להן, כזו וכזו שמעתי, וכפי המוכן לי ממנו אבד תקותו, וולת
שראו שתאכלנו אש לא נופח⁷, על כן גורו לכם מפניו להרחיק האשה והתינוק ממנו,
ולא ינוח עוד שכט רשע על גורל הצדיקים⁸, עכ"ל הדברים והמעשה. ויהי לימים עשרה
רכבו היצר הרע, להוליכו לבית התורפה⁹, ולקח בחזק יד גם התינוק אשר מורעו, ילכו
יחריו להשתמד, ולא זו [בלבד] אלא ימים רבים ציער האשה, מ"מ קדשה השם להחזיק
באלהי יצחק, היה לה לעזרה גם לעזר כל המצטערים בצרתה, לא תאונה אליהן רעה,
ברוך ה' אשר מגין ומצליח.

גרשון היילדורף

ראה והבין מזה אל זה אשר הוקרה לאיש צר ואויב¹ נתנכר² מעשיו לעשות רע מה
שלבו חפץ ולמסור עם ה' להריגה, מתחילה כתב שיטנה על קהל קדישתא וירמשא

22. ע"פ שבת קד, א ויומא לח, ב.

1. ישע"י יד, כט, הזקן משול כאן לנחש שהוא אב הטומאה. צפע — שהוא קשה מנחש (רש"י שם), ואולי
גם במשמעות של צאצא. ועיין קיובת הקליר לפרשת זכור (וידיון א 7242) "אץ קוצץ בן קוצץ... וצפעו
תלות... ונודע כי הוחש משרש נחש".

2. נינו — צאצאו, שכיח דוקא לגבי עמלק.

3. במדבר לא, טו, ובכוונה משתמש כאן בלשון מסירה.

4. לסוף — לבסוף.

5. ע"פ שמות יד, כד ואיוב מא, יב.

6. כאן כמוכח של קרוביו.

7. איוב כב, כד, אש של גיהנם.

8. תהלים קכ"ה ג. כאן הכוונה שהאשה הוליד לא יהיו נתונים לשליטתו של הרשע.

9. לשר גנאי לכנסיה.

1. אסתר ז, ו.

2. נתנכר מעשיו — מעשיו היו נכרים, כלר זרים — לא טובים. ע"פ ישע"י כח, כא.

החזקים עתיקים, ויגיד עליו ריעו¹ הרעשים ואף שבאתי להתרות באותו האיש
השונה ביהדותו גרשון היילדורף ולא פנה ולא חלה² מכל אזהרות, עד הרחקתי אותו
לחל לו מלוק³. ויעתק משם אהל⁴ לבא ביריד ורנקוארט⁵, למסור אנשי פולאקין⁶
ותפשו ביד הגזלנים במסירתו הגדיל והרבה לעשות עד דבסיכ [דבסיבה] זו נסתמו⁷
לש **השכנים** הייד⁸ נתנו ביד אויבים למעניתם⁹ ימים רבים במצור ומצוק, עד
תקנתם תצא נפשם, וממך ישראל הון גדול לכליון וטמיון, והאלהים ראה וידע בצער
הנרילת¹⁰ בת עמי, לתת לאיש מוסר הנ"ל כפרי מעללו, צדיקים מצרה נחלצו ויבא
הרשע תחתיהם¹¹, בשוחה שכרה ללכדם ופחים שטמן לרגליהם¹², יצא מחיל אל חיל¹³
אל **ניא** **בן** הנם¹⁴ להשתמד עם אשתו וזרעו, קטר וסך נסכים לאלהים אחרים¹⁵, וזה פרי
המוסרים, מי לא ירחיק מזרע מרעים רעים.

שתי כתות רשעים

ראה והבין אל זאת קשה לשמוע מאנשי [מאנשים] המתדמים בעיניהם שהם מכת
החשובים, לא קבלו מוסר ותוכחה לילך בדרכי ישרה, להיות ציית ונשמע לאזהרות או
התראות רבותי בעת צרה עם אחינו כל בית ישראל, כמה פעמים נתקבצו זקנים ואנשי
שם לגדור ולבנות נגד ההורסים לעלות, כמוטל על פי דת ודין תורתינו הקדושה, מ"מ
נמצא מאיוזה יחידים עתירי נכסי, גם מן החבורות וכנופיות גם מפריצי עמינו¹ אשר כבר
שמעו וראו במפלת המוסרים כנזכר בסמוך, ולא לקחו מוסר לשמוע אל אזהרה בעל פה

3. גיוזמים — איומים. עתיקים — גדולים, כנראה מלש' הון עתיק (ע"פ משלי ח, יח).

4. ע"פ איוב לו, לג. ור"ל שהוא אמר דברים רעים על הקהל.

5. חלה — עש"ה "הכיתה אותם ולא חלו" (ירמי' ה, ג) ואולי צ"ל: חל, כלר' נבהל.

6. מלון — מקום ללון, יתכן והכוונה לכך שרבינו גרם לכך שלא ניתנה לו רשות לשהות בעיר כלילה.

7. ע"פ בראשית יב, ח.

8. הכוונה לפרנקפורט ע"פ מאין הקרובה לוורמס.

9. כיוון כנראה ליהודים בני פולין.

10. אולי פירוש הדבר שנסגרו, כלר' נאסרו.

11. היהודים(?) וכנראה נמשכות המלים "השכנים הייד" גם למעלה וגם למטה. כלומר הם שנסתמו
הם שניתנו וכו'.

12. למעניתם — מלש' עינוי ולא מצאתי מקור לשמוש זה במלה זו.

13. ע"פ ירמי' יד, יז.

14. המוסר נתפס ונכלא.

15. ע"פ ירמי' יח, כב.

16. ע"פ תהלים פד, ח. כאן בלעג — מן הכלא אל הטבילה: יצא — אולי בתנאי זה יצא מהכלא.

17. סמל למקום ע"ז, עש"ה ירמי' ז, לא.

18. ע"פ ירמי' יט, יג.

1. כלר' מכל השכבות והקבוצות בצבור.

ידע, אלא להצטרף למסור מעל ולהרע, ככל אשר יפנה ירשיע¹¹, בדבור ובמעשה, שמעתי ודאה ראיתי כפולסא דנורא¹² יצא מפיהו כנגדי, ככל אשר יזם לא יחסר בו המו"ג¹³ רע, אמרתי אי אפשר להפך מחשבתו אם לא חשף ה' זרועו¹⁴ לכער הרע מקרבינו¹⁵.

רשע גזול השני אחרון אינו חביב [לא] לשמים ולבריות, מפני כמה רשעות שנהג בו מימי כבעלי אגרופים, ועל כל אותה הרשעות הוסיף חטא על פשע לשלוח ידו החזקה נגד תורת משה, כל הנמצא באמתחתו לא ישאיר עוללות¹⁶, אם גנבים כלילה דים ונבעו מצפוניו¹⁷, עד שכל חכמי וזקני ישראל התרו בכתב וכעל פה, תחזיר הגזילה מחמס אחיך יעקב¹⁸ תכסה כושה ותן כבוד לה' בטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף¹⁹, כמו שידוע לכל החלול השם שנתחלל בעיר ענשהיים נגד השררה גבי בו"ר²⁰ המזיק. קבעו²¹ והגבילו זמן אחר זמן, לומר ואיש לא יונה חבלתו חוב ישיב²², גולה לא יגזול²³, ולא יהיה לכם למכשול עון²⁴, עם יתר כתבי אזהרות וכו'. על כל זאת עמד הגזול במרדו לא אבה שמוע לקול אות הראשון ואחרון, להיות נחלה שבר יו"ס²⁵, וביום אידו עמד על הפרק²⁶ ופרש ידו על מחמד עיניו²⁷ למעול מעל, לילך אחר גילולי זה"ב, ולא חמל את כל נאות יעקב²⁸ ועוד ידו נטויה²⁹. בזה אלה להפך ברית³⁰, להכרית כמעט כל פליטי³¹ ולטרף טרף אדם אכל³², אם בגוי אשר כזה לא תתקם נפשי³³ וכל נפש

או בכתב, אלא מרו ועצב³⁴ לפרוק העול מעליהן בכמה נתינות ועולים³⁵ שקבלו עליהם רבים מן הקהלות ומדינות, ולא חרלו מלקטור ולעשות כוונם למל"כת שמים³⁶ למצא עלילות דברים, לעבור גזרת רבותינו. וכת השנית העיזו פניהם בחוקי מצח³⁷ ביותר, שנפשם לא ישבעו מן הסרבנות ומעיהם לא ימלאו מן המסירות, לעורר שרים ושלטונים בישיבתם ובעמידתם, אלא גם בלכתם ובקימתם פיהם מלא ניאוצים גיזומים ושיקוצים³⁸ לאמור, נשחית עץ בלחמם³⁹, להרוס קהלה אשר בצילם נחיה⁴⁰, ולולי זכות רבים⁴¹ וחמלת ה' עליהם, כבר יצא קצף מערוגי העיר, אומנם כל זמן שלא יהיהרו בתשובה אטור ללך בתחומי, ולכבוד הבריות לא לפרש מי ומי הם אלא בע"פ לצנועים, וכו'.

המוסר והגזול

ראה והבין עוד אחת ואחת עתה בימים מועטים⁴², בעוד שהיינו טרודים בעסקי רבים⁴³ ולגעורי בגבורה כפי הכת, ויד רפויה⁴⁴ מפחדתם⁴⁵ וחנותם נתנו בארץ החיים⁴⁶, צמתו אחריהן⁴⁷ גם מלפניהם⁴⁸ שני רשעים, מוסר וגזול, אשר לא ראיתי כהמה⁴⁹ בכל המדינה לרוע⁵⁰ מעשיהם, המוסר נתגדל ונשתרש כחטא יולרתו מנעוריו, להטיב לא

11. שמואל א' יד, מז.
12. נצוצות של אש ע"פ ב"מ מז, א-ב.
13. ע"פ שה"ש ז, ג, כאן — מזג רע — מכלול התכונות הרעות.
14. ע"פ ישעי' נב, י.
15. ע"פ דברים יג, ו.
16. ע"פ עובדיה ה-ו, י.
17. כאן מדובר במעשה גולה וכנראה שם אחר הנגזלים יעקב. ועי' הערה 22.
18. ע"פ ירמ' יג, טז, וכונתו — בטרם תגורשו מן המקום.
19. אולי מתכוון לפרשת האחים מ' Bat שבקשר אליהם היה רוגז גדול וחליפת מכתבים עם העיר Obernehenheim אולם או יש לזהות כאן את "ענשהיים" עם עיר זו.
20. קבעו — הקהלות. ודאי הכוונה לתקנות הכלכליות שרבינו עצמו היה פעיל בנסוחן, בענין משכון גנוב שיש להחזירו ללא תשלום, ובענין מכלול עסקי הכספים של היהודים.
21. יחזקאל יח, ו.
22. שם יח, כלר' שלא יסבול הצבור היהודי כולו בגלל פשעו של הרשע.
23. ע"פ עמוס ו, ו, וכונתו לרבינו ז"ל.
24. עובדיה יג-יד.
25. ע"פ איכה א, י.
26. איכה ב, ב, והוא רומז לשם הנגזל.
27. ישעי' ה, כה, כלר' בזמן כתיבת הדברים ממשיך הרשע במעשה רשעותו.
28. ע"פ יחזקאל יח, יח. כלר' הפר הבטחתו, או את ההסכמים שנתקבלו ע"י כולם ואשר הוסכם עליהם עם השלטונות.
29. עובדיה יד.
30. יחזקאל יט, ג, אולי כונתו שהגזול גם הלשין, ראה למעלה פרשת אוגסבורג הערה 5.
31. ירמ' ה, ט.

2. ישעי' סג, י.
3. נתינות ועולים — תשלומים ומסים, המדובר כנראה במסים שהוטלו ע"י הקהלות המיוצגות כועד גם על קהלות שלא היו מיוצגות.
4. ירמ' מר, יח-יט, נראה שאנשים אלה נעזרו במלכות כרי להתחמק מהמס.
5. ע"פ יחזק' ג, ו, אולי הכין אח הבטיי כשם עצם, כאילו נאמר — במצח נחושה.
6. ע"פ יחזק' ג, ג.
7. גיזומים — איומים, שקוצים — דברי תועבה.
8. ע"פ ירמ' יא, יט. בפסוק: בלחמו. כאן העץ — הקהילה שבצלה חיים היהודים כגולה.
9. ע"פ איכה ד, כ; כלומר הם רוצים להשחית את העץ ובכך הורסים את עצם קיומם.
10. כנראה ניצלה הקהילה הודות להתערבותו של רבינו, ועי' לעיל פרשת רגנסבורג ח"ל ובזכות רבים ולא בנו נתן לי לשון לימודים.
1. כלומר לפני ימים מועטים.
2. בעסקי רבים — בפני השלטונות.
3. ולגעור — ברשעי העם.
4. יד רפויה — ד"א למוכיח אין כח של ממש כנגד אלימות הרשעים. היד הרפויה עומדת בסתירה חריפה לגעורה בגבורה.
5. ירמ' ב, יט.
6. ע"פ יחזק' לב, כד, ופרשו — אלה שמטילים פחדם בהיותם בחיים (וסופם בגיהנום) — ע"פ ר"ה (א).
7. בראשית מא, ו.
8. לא ברור למה כיוון.
9. אולי צ"ל כוגה.
10. בראשית מא, יט.

ישראל הירא וחרד על דבר ה'. כי לא בא אל בית הנשבע אלא אל בית הגנב³². חבול ישיב רשע גולה ישלם³³ מן העידית³⁴, או לתתנו משטח חרמים ולצחית סלע³⁵. כמו שפסקו הגאונים³⁶. זה חלק אדם רשע³⁷ וישראל בה' נושע תשועת עולמים³⁸. ויראו וישמחו הישרים³⁹, כי אפס עריץ וכלה לץ ונכרתו כל שוקדי און⁴⁰. כיר"א [כן יהי רצון אמן].

עמוד התשיעי

ואולם נלאיתי לכתוב ולהביא כל המעשים מורע מרעים / וחסאים לה' ורעים / והכו כלשונם קול גלגל המרעים / עולים ובוקעים³ / עד מרום רקיעים / המלשינים הידועים / ארורים הרשעים / המורדים ופושעים / ועתה יחמו וספים / להרמות' וגירופים / בלבם כשפים / כל חנפיה' מתניפים / אל אלו [אלו אל אלו] עיקולם וקילקולם / מעולם ועד עולם / גם לא יחוו' להיות צופים / אלא ראש לשועלים / שזינבו הנחשלים / אשר יניקתם מזוהמא נחש הקדמוני והגיע לעשו אליפו ונינו עמלק והמן. ובאמצעות הני אבי אבות הטומאה דבקה בהני עזי פני הבאים מתתעק"ד דורות שראה בהן הקב"ה שאינם הגונים להתקיים, עמד ושתלן בכל דור ודור והן הם עזי פנים שכל דור ודור⁸, ומתוך רוע-הלבבות של הני דוחות ציוה הקב"ה לאותו זרע עמלק ודומה לעמלק לאכזר ולהשמירו. לכך אין דבר מקציף ומכעיס ורע בעיני המקום יתר מכת המוסרים, כי הם מקוללים. ורמז אל סוד זה דוד המלך ישראל כמו שנאמר⁹ אם ה' הסיתך בי ירח מנחה,

32. ע"פ זכר' ה,ד.

33. ע"פ יחזקא' לג,טו.

34. גולן משלם מן העידית, עיין גמ' ב"ק ה,א גיטין מט,ב.

35. יחזקא' כו,ד. לשון הפסוק "ונתתיך לצחית סלע משטח חרמים תהיה לא תבנה עוד..." חרמים — כונתו כאן מלשו' חרם. כל' אם לא יחזיר יש להטיל עליו חרם.

36. שבועות מ"ב, טו. טור ח"מ סי' צ' וסי' שמ"ח, רמב"ם פ"ד מהל' גולה ה"ח ובמ"מ שם, סמ"ג עשין ע"ג.

37. איוב כ,כט.

38. ע"פ ישעי' מה,יז.

39. ע"פ תהלים קז,מב.

40. ישעי' כט,ב.

1. כל מה שהודפס מכאן ואילך באות קטנה לקח מכתב החרם הג"ל, ע"י לעיל פרשת שטרכבורג הערה 17, לעתים בשינויים קלים. יש ורכינו יצר החרם משלו מתוך הבטויים והמליצות שבמקור. השווה קודלן, חמשה קונטרסים דפים קח-קט.

2. ע"פ בראשית י"ג,יג.

3. בכתב החרם: "צעקותיו (של הנפגע) עולים ובוקעים".

4. בכתב החרם: "חרפות", "רשפים"; "חנפים".

5. בכתב החרם: "קלולם".

6. בכתב החרם: "לא חזו אל צופים".

7. ע"פ דברים כה,יח ושופט' טז,ד, וכונתו לעמלק.

8. תגינה יג,ב. וצ"ל: שכל דור ודור.

9. ש"א כו,יט.

ואם בני אדם ארורים הם לפני ה' וגו', כלומר אם רדיפה זו אחריו בהתעוררות עצמו חבאה עליו בגורת ה', יסכול לקבל מאהבה ויצדיק הדין, אבל אם יתעורר ע"י מסיתים ומרגלים שלחשו והלשינוהו להצר ולהכריתו מן האדמה, ארורים הם לפני ה', פ"י אותו כת מן האנשים המקוללים שאין להם חלק בעולם הנשמות וכבר נתקללו עם נחש הקדמוני, שני¹⁰ ארור אתה וכו' ואיבה אשית בין זורעך ובין זרעה וגו'. והוא שכתוב ארורים הם לפני ה' ולא כתיב ארורים יהיו, אלא כבר לבשו קללה מן הזרע רע אשר נמצא ובה מן הזוהמה, דובם יכלו ימיהם כבושה וכבהלה ולא יחסר מהם זכים ומצורעים מחזיקים בפלך לבקרים ולרגעים / ינגעם ה' בנגעים ובצעים [ופצעים] / עד שיהיו למשל ושנינה לחרפה ולכלימה לשמות ולאלות, לא ינוחו ולא ירגיעו נעים ונדים בכל המקומות / בחייהם גם אחרי מותם תקולע נפשם במהלומות / כקלע אבן מרגימות / לא יזכו כרוב טוב הצפון ובכל הנחמות / בחוץ תשכל להם חר"ב ומחדרים אימות¹¹ / זהו חלק אדם רע¹² מן המוסרים. וממה שרמזו בזה מן הכתוב בתורה נביאים וכתובים קט מהכיל, אלא בקצת' זכרתי לעיל בעמודים¹³, גם ממה שראיתי מן המאורעות רעות שפגע ואירע למוסרים וזרעם, כתבתי בעמוד קודם זאת. שורש הדברים, שמחוייבים כל ישראל להיות נזהר ונשמר, להרחיק מכת המוסרים ומלשינים בתכלית הריחוק. ואנשי הראשונים כיונו בכל כח ועוז למצא תחבולות לאכדם, הני מינים אשר נמצאו כדורם, ולא חשו לכל המקריים, כאשר מובן מן המעשים המפוזרים בתלמוד ושאר כתבי גאונים ומחברים. ואל זה דרש ר' ברכיא¹⁴, אליכם אישים אקרא, אלו תלמידי חכמים, שרומה לנשים בענותנותן ותשוש כוחם, ואעפ"י כן מתגברים לעמוד נגד הרשעים גמורים וכו', כנזכר לעיל בפיזור דברי חכמים, שכל אנשי שם והחרדים אל דברו, לבשו קינאה בכל פעם בעת מן העיתים לקנאות קנאת ה' ותורתו, ולא החניפו לירא מחרדת בשר ודם. ורמז אל זה שלמה המלך בחכמתו, דכתיב¹⁵ חרדת אדם יתן מוקש, פ"י החרדה שיחרד האדם מבשר ודם ואל יחרד ממוראו מלך מלכי המלכים, ללבוש לבוש קנאה לכבודו, לעמוד בתוקף נגד הרשעים, היא נותנת מכשול ומוקש לנפשו וגורם שישכח את בוראו, כמו שנ¹⁶ מי את ותראי מאנוש ימות ומבן חציר יביש ותשכח ה' עושך וגו'. לפיכך כמה מעשים מצאנו בתלמוד שלא חשו חכמים אפי' לנפשם וקדרשו השם לקפחם בתשובות נצחות ולהודיעך¹⁷ ענותם ומעלם בזמן שראו חילול הש"י אפי' גבי אינש דאיכא למיחש להיות מסתכן בו כדאיתא גבי מלכים שהרי אלכסנדר מוקדן מלך גדול מולך בכיפה,

10. בראשית ג, יד-טו.

11. דברים לב,כה.

12. ע"פ איוב כו,יג בפסוק: רשע.

13. פרקי הספר שלפנינו, לעיל — בחלק שאבד.

14. יומא ע"א: "אליכם אישים אקרא (משלי ת,ד) אמר רבי ברכיה, אלו ת"ח שדומין לנשים [רש"י: ענותנין ותשושי כח] ועושין גבורה כאנשים".

15. משלי כט,כה.

16. ישעי' נא, יב-יג.

17. "ולהודיעך... כדאיתא" — הוסיף בגליון.

כבואו אל חכמים לקפחם בשאלות¹⁸, מתחילה כיונו חכמים להשיב למלך בדחיות והכנעות, אבל כבואו להעלות בעילוי כח יראתו¹⁹ ולמעט כבוד השם ית' ותורתו כאמונתו, לבשו קינאה ולא התניפו, באומרו הקטר לרבנן, מה דין אתריסתון לקבלי וכו' פי' רש"י, מה זה שאתם עומדים נגדי ואינכם מחזיקים יראתני, הלא אתם יודעים כי אנחנו הרבים ואתם תחתינו וכו', אמרו ליה רבנן שטנא נצח וכו'. פי' רש"י מה זה שאתם עומדים נגדי וכו', השיבו רבנן שטנא נצח, כלומר נצח זה אינו ראיה, שהרי אתם רואים בכל יום שהשטן הוא נוצח ומטעה בני אדם, אף אתם אל תתמהו שאנו תחתיתם. עכ"ל. ועוד מצינן בפרק אחד דיני ממונות²⁰ דאמר ליה קיסר לר' תנחום, תא ליהוי כולן לעמא חד, אמר לחי', אנן דמהלינן לא מצי למיהוי כוותיכו, אתון מהליתו והוי כותינן. אמר ליה, מימר שפיר קאמר; מיהו דכל דזכי מלכא לשדיה לכיבר וכו', פי' רש"י דזכי דמלכא, דנוצחו ומשתיקו ברבריו ומביישו וכו' ושריו' לביבר, פי' מקום חיות רעות של מלכות וכו' וכמו כן גבי ר' יהושע הוי קא בי' קיסר, אחוי ליה ההוא מינא, עמ' דאהרדינהו מרי לאפי' מיני וכו', כדאיתא בפ"ק דתניגה²¹ וכו'. ומי יוכל להביא כל המעשים בניסים ונפלאות שהפליא ה' עם כל אנשי²² שכיונו לעמוד בפרץ ולקדש ה' נגד המינים ומסיתים ודבותן, ובכל פעם היה ה' בעצתם ובעזרתם, שלא יוכלו להרע להם, ~~ההכרית שדקי~~ און²³. מכשיב וכ"ש בנרון גבי מלשינים ומוסרים בסתר ובגלוי, הנמצאים וידועים בעו"ה כהיום הזה ברורינו יתר מכדורות שלפנינו, בנים משחיתים²⁴, גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יתון²⁵, המכוונים לעקור שורש וענף²⁶, כנוכר לעיל מן המעשים הידועים, ונוסף עליהן זנבות האדים הנק' ודים ובר' ודים²⁷, הלא חרבותיהן תחת ראשיהם²⁸ לעלות למלחמה / כעל כל גמולות טובות ישלמו אף וחומה / ²⁹ להרוס ולהחריב חיל וחומה / ³⁰ ולא יחסר להם המזימה / לצוד הבריות

31. ע"פ במדבר לג, לא. מוסרות — רומז למעשי המסירות.

32. ע"פ יחזקא' כא, כו.

33. סרדיוט — איש צבא, ע"פ שבת לב, א: "דומה כמי שנמסר לסרדיוט". כך נמצא בחרם ר"ת (שור"ת מהר"ם מרוטנבורג, דפוס בודפסט ס' התרכ"ב עמ' קנט, וכן פינקלשטיין Jewish Self-government עמ' 159) קוסטיער — לא מצאתי מקור לצורה זו. יתכן והוא "קוסטינר" (תליין) או "קוסדור" (גובה מיסים).

34. ע"פ במדבר טז פסוקים כא, כו, לג. וכונתו לגיהנום.

35. דניאל יא, כח.

36. דברי הימים ב, כד, כב.

37. משנה תולין ג, ג: "אבל אמרו חכמים, כל עוף הדורס טמא... כל עוף החולק את רגליו טמא".

38. צפצוף ופטפט — ראה רש"י לויקרא יד, ד.

39. משלי א, טז.

40. ע"פ ישעי' מב, ג.

41. דברים לב, כז.

42. תהלים יב, ה.

43. בכתב החרם: "...כאשר זמם, לשומם שמם".

44. כל' אין ברורו כאותם אנשים ראשונים, שקנאו לה'.

45. ישעי' ט, ה' כל' ה' בעצמו יעשה זאת.

46. כנראה מתכוון לומר שלושה דפים קורם לכן והשווה עמוד התשיעי.

47. שנות — שנים.

48. תקנות שר"ם מימי ר"ת וגם מהמאה הי"ג פותחות במלים "צץ המטה ופרח הזרד", או צץ המטה היה לתנין, ויש בהן סעיפים על המוסרים.

49. מי שצריך להכריע.

50. זה שהכל נסמכים עליו, ע"פ ברכות כח, ב.

51. ראה למעלה פרשת שטרסבורג.

18. תמיד לב, א. לקפחם — לנצחם.

19. כל' לשעזן שאמונתו עולה על אמונתו.

20. בסנהדר' לט, א: "אמר קיסר לר' תנחום: בא נהיה כלנו לעם אחד, אמר טוב הדבר, אנו שאנו מהלים איננו יכולים להיות כמותכם; אתם המרלו והיו כמנו. אמר לו: יפה אתה אומר, אבל כל מי שמנצח את המלך נשליכו לביבר: (השליכוהו לביבר ולא אכלהו)". הגירסא שלפנינו שונה במקצת מן הגירסא שבדפוס, ועיין ר"ס.

21. כונתו לתניגה ה, ב: "ר' יהושע היה עומד בבית הקיסר. רמז לו אותו המין: זה העם שאדורו (כל' אלהיו) הפנה פניו ממנו". בהמשך הספור מנצח ר' יהושע את המין בפני הקיסר.

22. כל' אנשים.

23. ע"פ ישעי' כט, ב.

24. ישעי' א, ד.

25. דברים כח, ב.

26. כל' לעקור יסודות הדת.

27. ע"פ ישעי' ז, ד ובראשית לא, יב. זנבות — מזרע עמלק שזנב את הנחשלים בעם.

28. ע"פ יחזקא' לב, כו.

29. ע"פ ישעי' נט, יח.

30. איכה ב, ח. ואולי כונתו לקהילה היהודית.

לעודר לב האטומים ונבוכים בארץ / ⁶⁶להיות זהיר ונוהר מפורצי פרץ / ונשמר מידו
אביר הרועים רעים / ⁶⁷כי המה מעשה תעתועים / ⁶⁸יחשבו לבקרים⁶⁹ ולרגעים /
לטמאה אפי' בראייה בעלמא / להאציל ולהלביש על סמוכים לכוש בושה וכלימה. /
על כן אנוסה לעזרה / ⁷⁰ולשום בטחוני באל איום ונורא / ⁷¹נאזר בגבורה / ⁷²להציל
ידידים מיד הנלחמים⁷³ / ומשטף שאון ימים⁷⁴, / עם זאת יתגדל ויתקדש שמו ית' לעיני
העמים / כיר"א [כן יהי רצון אמנ].

* * *

פרשת הצלת יהודי פרנקפורט

כהכת"י הוא בחלק שני של הספר מאמר הרביעי

אומנם דבר זה יסוד ועיקר שראוי לתת תודה וקלס לבעל הרחמים והחסדים על זאת
שאומה ישראלי הצילים ברחמים הגדולים מימי החורבן עם מפוזר ומפורד בכל אומה
ולשון, מן הדובים¹ ונמרים, כמו שדרשו רז"ל² על פסוק ואף בארץ אויביהם לא מאסתים
ולא געלתים לכלותם³ וכו', אעפ"י שלא היו ראויים מצד החטאים אלא על צד הפלא
להראותם גבורתו וכחו ועניין עמוק ונעלם זה בכמה מיני טובות אשר גמלנו בכל עת
חמן כמו שחוש עינינו ראו עכשיו⁴ גבי אומה⁵ שהקימו להם אמנה חדשה בכמה מיני
קלות⁶ לפרוק עול, וכינונו לפרוץ בנו ולעקור אומה ישראלי מהיות גוי בכמה מיני גזרות

66. ע"פ שמות יד, ג. כל' התועים בדרכם.

67. ע"פ שמ"א כא, ח. הבטוי בצורה זו מופיע בהקדמה לס' דרך אמונה (דף ב' עמ' ב).

68. ע"פ ירמ' י, טו.

69. ע"פ איוב ז, יח. ואולי כוונתו למאמר: "אין הקב"ה עתיד ליפרע מן הרשעים בגיהנם לעתיד לבא אלא
 לבקרים" (מכיל' דר"ש בשלח ה, מהר' הור. עמ' 701). הצרוף לבקרים ולרגעים לקוח מכתב החרם (קורנל
 דף קח).

70. ע"פ ישעי' י, ג.

71. חבקוק א, י.

72. תהלים סה, ז.

73. להציל — שה' יציל את ישראל (ידידים) מיד הקמים נגדם. או שכוונתו לומר שרכינו רוצה להציל
 את הטובים מיד הרשעים.

74. ע"פ תהל' סה, ח.

1. כוונתו לפרעות ולגירוש שהיו ביהודים בכמה מעריה של אלזאס בין השנים רל"ו-רל"ח (1478) —
 (1476) בעת מעבר השוייצרים במלחמה בנסיד ובורגנדיה. ע"י הקדמה לספר משיבת נפש עה"ת לרכינו
 יוחנן לוריא הוצאת מכון ירושלים, ושם הערה 10.

2. מגילה יא, א.

3. ויקרא כו, מד.

4. פרשת הצלת יהודי פרנקפורט חלה בעצם זמן כתיבת ספר המקנה. (ע"י מבוא הוצאת חברה מקיצי
 נרדמים עמוד יב).

5. ר"ל הגרמנים או צבור הפרוטסטנטים.

6. כך בכתה"י, ר"ל קולות. שהפרוטסטנטים מתוארים מנקודת מבט קתולית כמקילים בדת וכפודקי
 עול.

הרואה בקוראי שמוא"ל⁵² הנזכר לעיל בעמוד שמיני וכו'. מי לא יחוש ירא ויפחד לברוח
 ולהרחיק את עצמו אפי' מרחוק, לבלתי לגשת או ליגע באצבע קטנה, קריצה או רמיזה⁵³
 גבי עסקי מסירות ועניין הדומה לדבר מכוער⁵⁴, כרי שלא לאבד נפשו ונשמתו גם זרעו,
 ולא יהיה נכלל ונכנס תוך קללות ואלות שיצאו מפי הגאונים צ"ץ המטה בצירוף
 הנשיא, זה נוסח של אותו אגרת' החתום בחתימת שלטי הגבורים⁵⁵ עליהם השלום.
 ח"ל, יען וביען⁵⁶ אשר ראינו צורך השעה ורבים המתפרצים להזיק ולהשחית איש את
 רעהו, ולהכותו בסתר, על כן מעכשיו כל הבאים, איש או אשה, למסור מעל על יחיד או
 רבים נגד שלטונים או אומות העולם להביאם לידי הזק, אותו האיש או אשה לא יהיה
 להם תקומה, ורובצה בהם האלה הכתובה כתורה, הם ועזרתם יהיו בחרמינו בנדרויא
 ובשמטא, בחייהם ובמותם / ילכדו בשחיתותם / לפתם⁵⁷ חטאותם / אשם לא תכבה ולא
 תמות תועלתם / ידרו שאולה ככ"י קורח המה ועדתם / לדבר ולחרב גוייתם / ידכו
 עצבותם / ומרה⁵⁸ באהריתם / ימקו בעונותם / לא נין ולא נכר בעמם ולא יהיה שריר
 כמגורתם / לבני רשף גופם, לזוחלי עפר חיותם / תמות בנוער נפשם, ועלתה באשם,
 קבורת חמור קבורתם. / כדומן על פני השרה⁵⁹ נבלתם / בניהם ובנותיהם יספו
 באשמותם / ולא יחצו ימיהם ויכרתו ממשפחותם / ויוסיף עליהם ה' מכה להכותם. /
 העובר על גזירתנו למסור מעל או להיות אתם / בדבור ובמעשה, בקריצות ורמיזות,
 בגלוי או בסתר / ⁶⁰ ואשר יקים גזירתנו להרחיק ולהלאותם / ולא יחניף לרשעים
 כרשעתם / יהא נכתב ונחתם / לחיים עם שבטי תם / ויוזה למוכחים ינעם / לא שמע
 קול רעם / ובטוב טעם ינועם / ⁶¹וימים יאריכו / יחנו וילכו / ⁶²בשלום יתברכו / בכנפי
 אל יסתוככו / אשר שם ההצלחה האחרונה / לגלה בו עמיקתא⁶³, שיבין ויכיר עצות
 מסתר עליון הנעלם, ונקרא אב האמונה, / הרשעים לא ידעו ולא יבינו, והמשכילים
 ישכילו ויבינו בה בינה⁶⁴.

אחר שהשלמנו כמה מאמרים ומעשים. מן התורה נביאים וכתבים [וכתובים].
 ומדברי חכמים וגאונים בתראים, עד היכן תגיע קללתם ובהפך ברכותיהן, כרי⁶⁵ הם

52. הוא ר' שמאל שלטשטט.

53. ע"פ יבמות קח, ב. במסגרת הענין שלנו — בכתב החרם דף קט, ב.

54. ע"פ חולין מד, ב. ובהקשר למסרים ראה מרדכי ב"ק רמז ק"ו.

55. שלטי הגבורים — ע"פ שה"ש ד, ו. וכוונתו לגדולי התורה.

56. בתקנות צ"ץ המטה" שבידינו לא מצאתי נוסח זה.

57. צ"ל: לפתח, בכתב החרם: "לפתח רובין חטאתם".

58. המלה מטושטשת מאד, השלמתי ע"פ כתב החרם. שם: מרה.

59. בכתב החרם: הארמה, ושניהם מן הכתובים.

60. בכתב החרם: "בגלוי ובסתר".

61. בכתב החרם: "ובטוב טעם ולטוב ינועם".

62. בכתב החרם: "יחכו וימליכו".

63. ראה לעיל עמוד שמיני.

64. ע"פ דניאל יב', ודמ' כג, וכוונתו לסוד האלהות.

65. צ"ל: כדאי או: כרי לעודר.

זכרון מן הגזרות קשות אשר תבכה נפשי במסתרים³ / על המעשים גדולים ונוראים / **כמו שהן תוך תשעה עמודים**⁴ מחוברים / בצירוף סתרי ודברי מחקרים / על יסוד התורה **מסודרים** / בתוך ששה מאמרים / מפז ופנינים יקרים⁵ / למי שנפשו צמאה ומשתוקקת **אל המנוחה והצלחה** אחרונה / יעיין בהשכל ותבונה / באולי⁶ מזה אל זה איזה מילין **מעלייתא מתוך ספר הלזה** אשר קראתי בו ספר המקנה / לעמול ולהגות בו בקומו לכתו **ושבתו** / איש איש כפי מעלתו וערך תבונתו / ישכיל וישם הדברים על לוח חזרי לבבו / **למען יזכה לינחול ולהנחיל לו ולורעו** / שפע סתרי תורה באמונה חזקה בצניעותו⁷ / **ברכה והצלחה** באחריתו / ששון ושמחה שעל ראשו / כחתן יצא מחופתו⁸ / ושלום **במגודתו** / כן יהי רצון אמן.

*

[בהכת"י קלחב] **אחר כתבי ויגיעת רב באנחתו** / לעזרת האנשים בק"ק **וראנקוארט**² בר"ח שבט ש"ז לפ"ק נקראתי / עד שמצד הכרח והחמלה נעתרתי / **ובעזרת העוזר לי כאח לצרה נגשתי** / להמליץ בעדם לא נמנעתי / ש"ל יגעתי ומצאתי / **ויאמר סלחתי** / ובין כך ובין כך אשר ידי אחת היתה בשלח מ"מ אחת במלאכתי³ / **כמאז ללקוט בשיכולים** / גם לקח מן המערים⁴ מדרשים מעשים ומילים / כפי אשר **כתבו ובארו חכמי מחקר בהם** / איש איש בטעמו ונימוקו למיניהם / ראוי לכתוב ולהרים **חלבם ופנימית מהם** / בכדי למצא בו דברי חפץ⁵ ושלום / כמעשה טור נפך ספיר **ויהלום**⁶ / באולי זכו בו⁷ באי עולם / לעיין ולהוסיף לקח בסוד נסתר ונעלם / כי"ר אמן.

ענין קבלת עול מלכות שמים

(הועתק מספר יוסף אומין)

כתב השתדלן הגדול הר"ר יוזלמן רוסיאני ז"ל, מי שיזכה בהתעוררות לקבל עליו **עול מלכות שמים** שלימה, תפנה את לבו מכל עסקיך שעה קטנה עד שתכוין כראוי רק

3. ע"פ ירמ' יג,ו.

4. כלומר דברי התוכחה ודברי הזכרון מן הגזרות מרכיבים את חלקו הראשון של הספר שרובו אכזרי.

5. ע"פ משלי ג,טו.

6. בכתה"י יש עוד מלה הנראית כמה "יגכה". יתכן וצ"ל: "יזכה".

7. כל"י שיהיה ראוי לעסוק בסתרי תורה (ע"פ קידושין ע"א).

8. ע"פ תהל' יט,ו.

1. ע"פ תהל' ו,ו.

2. ספור הענין לעיל פרשת הצלת יהודי פראנקפורט.

3. ע"פ נחמיה ד,א.

4. אולי צ"ל: עמרים.

5. ע"פ קהלת יב,י.

6. ע"פ שמות כח,יח.

7. ר"ל: יזכו.

קשות ושמדות, וראה ה' בעני עמו, שלח מלאכו מלכי רחמים לתת כח ועוז ביד אדו' הקסר קארלין יר"ה להתגבר עליהן פעמים רבות להפר בריתם וקשר מחשבותם ולהשפילם ולכבושם וללכוד מדינות ועיירות בלא עמל, ועל צד הפלא גבר והציל אומה ישראלית מיד אותה אמונה חרשה שהקים הכומר המכונה בשמו מרטין לוטר איש לא טהור¹, בקש להשמיד ולהרוג כל היהודים מנער ועד זקן, יברך ה' שהפיד עצתו וקלקל מחשבתו, והראה לנו נקמת וישועות רבות, עד עתה בר"ח שבט שלח הקסר יר"ה שר ראש גייסות² בחייל לפני העיר וראנקוארט, ובעוד שלא כיון לשפוך דייק וסוללה להצר עליהן, נפל עליהם פחדו לצאת נגדו מן העיר בהכנעה רבה ערונים³ לבקש רחמים וחסד על פשיעתם, וקבלם השר בשם הנשר⁴ לעשות עמהם חסד ולא חסד, ומי לא יתמהה על הפלא שנמש לבסם בפתע פתאום לפתוח שעריהם למסר את עצמם ומעוז מבצר עיירותם ביד הנשר לעשות עמהם כרצונו. וביום ג' ו' שבט ש"ז לפ"ק בבואי לרכוב אליהן, לראות מאיין יבא עזרתם קהל קדישתא, שמעתי שבאותו יום נלכד העיר ובא השר מפירין עם אלבע אלפים רוכבי ברזל כתוכו למשול ולהשתרר שמה, והנה הקהל קודש בזכות החסידים השוכנים שמה ובזכות התורה הייתה שמה, נצולים לעבור בתוך בין הגזרים. וכהיום הזה נשארתי לעמוד פה⁵ בק"ק ווירמשא לראות בנפלאות השם שהפליא, וכדי הם להודות ולהלל על הגיסים והישועות הגדולות והעצומות, באולי נזכה לקרב הזמן כמו שהבטיחנו בתורה התמימה⁶ ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמיך ושב וקבצך מכל העמים, ונאמר⁷ כי ישוב ה' אלקיך לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך, כי"ר במהרה אמן ואולם כבר יצאתי ממה שאני בו, אלא מתוך שמחת הנס שנעשה כרלעיל לא עצרתי כח מלהעלים עין מלכתוב לזכרון לדור האחרון כדי שיבינו בו בינה וכו'...

*

[בהכת"י קלחב] בריך רחמנא דסייען והגיעני וקיימני היום ערב ר"ח אלול ש"ו לפ"ק בחצר הקסר יר"ה עיר רעגין שפורק לגמור עסקי צורכי רבים / גם הצילני מן הזאבים ודובים² / ונתן לי כח ועזר להשלים דברי התוכחה גבי קלי"ם וחמו"רים / גם

7. השר הוא Graf Von Buren.

8. כלומר עירוני פראנקפורט.

9. נראה כך בהכת"י. הגשר – Der Grosse Adler הנשר הגדול שהוא סמל הקיסרות.

10. מכאן שבעת כחיבת הרברים שהיו רבינו בודרמס.

11. דברים ל,ג.

12. דברים ל,ט.

1. בשנת שו, בדיינסטג שבעיר רגנסבורג, קבל רבינו לידו לבסוף את הפריביליגיה שהוכתה לו עור באספות קודמות, וכך ראה את גולת הכותרת של מאמציו, כדבריו הוא בזכרונות לשנת ש"ו: "...ובין כך ובין כך פעלתי באוודות קיומים חרשים ויפוי כחות אשר מימים קדם לא נחננו לנו משום קסרים או מלכים... וכן כעוזה נכתבו ונחתמו בחותמו ובירו של הקסר יר"ה". מכאן הבטוי "לגמור".

2. ע"ל לעיל פרשת הצלת יהודי פראנקפורט הערה 1.

אשר השלימו נפשם למיתה על קדוש ה' (וזכרונות לשנת רפ"ט). "וחי הכותב מן השעה
אשר דברי אלו מצאתי את ברית (?) רוחי לאמור ללבי אשרי לילד אשה אשר מושגח
ומשפע מן השפע שתפקחנה עיניו ולבו יבין לכיון כל עת אל אור העליון, להדביק
מחשבתו בדביקות ביוצר נשמתו, לרדק ולעיין על כל מדה ותחינה בשעת תפילתו.
אחד המרבה ואחד הממעיט, רק שיכוין את לבו לשם שמים."

יזכור אלהיים נשמת האלוף והישיש הר"ר יוסף בר גרשון ש"ן,
היה הנקרא בשמו הר"ר יוזמן עם נשמת ----- בעבור שלא חס
על ממונו וגם כמה פעמים מסכן נפשו בהשתדלות לצרכי רבים
ויחידים והלך כחצרי מלכים ושרים זה ארבעים שנה ויותר וביטל
כמה פעמים מיני שמדות וגזירות רעות מאומ' הישראלי' וגם השיג
קיומים לכלל אשכנז בחצר הקיסר ובצע כסף לא ביקש על זה אך
כחינם ולשם שמים ובשכר זה תהא חלקו עם שאר רועי ומנהיגי
ישראל שבכל דור ודור שעוסקים באמונה-----

נלקח מספר היזכור של קהילת דוין הסמוכה לקלן

בפסוק דשמע ישראל, וזה תעשה זמן אחר זמן עד שיעלה בידך כונותיך תמיד
בקריאותיך, ואז תוסיף בדרך הזה עד פרשה ראשונה של ק"ש, ואחר כך תוסיף בדרך
ההוא לגמור ק"ש כולה בכונה, ואחר כך כל מה שתקרא ותלמוד, ואחר כך תיחד לבך
לשמים תמיד בכל עת הקיצותיך בלילה, ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.

*

(הועתק מספר יוסף אומין)

דיני ברכת המקדש השם ואגבה פרטי דיניו

את זה העתקתי מכתובת יד האלוף הר"ר יוזמן רושתיים השתדלן הגדול
ומקור הדברים בשו"ת המהר"ם מרומנובורג (דפוס פראג, ס' תק"י)

אם חס ושלום בא לידי נסיון לבעבור איזה עבירה, מובטח שיחזק השם את לבו
לסבול יסורין קשין ממיתה לכבוד בודאו, (קאי אדלעיל מיניה דמיירי דשב בתשובה
שלימה), שהרי אומר וכתוב הרי"ף ז"ל שאם כיון בן אדם איש או אשה שם גדול המיוחד
ברעתו מתחלה לקדשו, מובטח שיעמוד בנסיון ולא יכאב, ולמוז מן הכתוב' הן יציל או
לא לאלהיך לית אנן פלחין, כאשר ידוע שמימים רבים מוסרין את עצמן לשרפה
ולהריגה על קידוש השם, ואינם צועקין לא אוי ולא אבוי, וכמה נצלכין אשר אני הכותב
ראיתי גם הייתי כאשר יצאו להריגה קבלו עליהם עול מלכות שמים באהבה רבה, אף
שסבלו כמה יסורים וחיו עד עשרה ימים ולילות ולא פרקו עול עד שיצאה נשמתן
בטהרה, ואשר ראיתי כתבתי באמונה. גם עוד ראייה מן הבתולה אשר באה ביד אנסה
לענות נפשה עם יתר נפשות בכמה מיני עינויין ואף על פי כן לא המירה כבודה ועמדה
גם היא גם שלשה נשים ואיש אחד עמדו בנסיון בשנת ד"ש. וזהו שאמרו חכמינו ז"ל
מי שגמר בלבו לקדש את השם אינו טועם טעם יסורין, ואסמכוהו מן הכתוב' הכוני כל
חילתי הלמוני כל ידעתי, ואולם טוב להזכיר הפסוק בזמן אונס ועוני בתנאי שיגמור
בלבו לעמוד על קדוש השם בלתי ספק, (נראה לי דרצונו לומר שלא יסמוך בלבו שעומד
בנסיון ארעתא שלא יכאב לו, רק יגמור בכל לבו שרוצה לסבול יסורין קשין לאהבת
קדושת השם וכמדומני שכן מצאתי). והשם יתבדך ברחמי יצילנו מנסיון ובזיון ויחזק
לבבנו לעבדו בלבב שלם בקדושה ובטהרה אמן כן יהי רצון.

*

(הועתק מספר זכרונות של רבי יוסלמאן)

אנשים רבנים ונשים, נערים ונערות קטנים כלם קדשו השם... עד תצא נפשם
ונשמתם בטהרה וקדושה (וזכרונות שנת רל"ו). "הש"י יזכינו בזכות אותן קדושי עליון

1. ע"פ דניאל ג-י"ח.
2. משלי כג-לה.

[illegible][illegible]

לזכר נשמת

מורינז ר' אברהם בן ר' שמעון זצ"ל
מרת בילה בת ר' משה יהושע ע"ה

אנשי אמונה אבדו באים בכח מעשיהם

In Memory Of Our Grandparents
Reb Avrohom And Mrs. Bertha Erlanger

Reb Avrohom Erlanger

Built the first Mikva in Lucerne in his own back garden
Constructed in 1875 the first Sukkoh in Lucerne out of a large crate
Was punctual in going to Shul
Opened his home to any stranger coming from all corners of the globe
Supported many Yeshivos and cared for the poor of Eretz Yisroel
Encouraged Talmidei Chachomim from abroad to settle in Lucerne
Was chairman of the Chevra Kadisha for over 40 years
Kept Halacha and performed the Mitzvos strictly and according to Mesorah
Left an indelible impression of sincerity and unyielding principles

Mrs. Bertha Erlanger

Built with her husband a sanctuary where all Mitzvos were strictly observed
Made personal sacrifices for years for the upkeep of family purity
Followed the Mesores of her ancestors and taught by her example
Encouraged the talents of her many children in a cheerful way
Always found time to visit the sick and used the right words for everyone
Loved all people and offered them both help and advice
Gave food and clothes to immigrants and supported undernourished children
Was selfless and sacrificed her life for the sick in an epidemic of 1918

תנצב"ה

ואף שאפשר לחכמי האומות להשיג

חכמה מספרי החכמים----

מ"מ האמונה העיקרית וחכמה האמתית

בבחינת התורה התמימה נעולה וסתומה

מפניהם ולא נמסרה ולא נגלה אלא

כי אם ליראי ה' ולחושבי שמו,

אלו הן חכמי האמת העמלים בתורה

לשמה אשר יהגו בה יומם ולילה

וכל השלמות יצאו ממנה,

וזולתה אי אפשר להשיג שלמות.-----

[חלק שני ספר המקנה י-ם תש"ל עמ' 61]

קונטרס זה מוקדש

לזכר בשמות

אחותינו

מרת חסי' תרצה ע"ה

מרת חי' אסתר שינכא ע"ה

מרת רחמה רות ע"ה

ת.ג.צ.ב.ה.